БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

50-Т ЧЫЛГА ЧЕДИР 94 ХОНУК АРТКАН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттинген

1967 ч. АВГУСТ 4 ПЯТНИЦА № 183 (6820).

Өртээ 2 көп.

Пландан ажыр садып турар

АЗЕРБАЙДЖАН ССР-ниң ажылчы чоннары бүгү улустуң байырлалы — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга белеткенмишаан, күрүнеге тараа садарының планын август бирде ажыр күүсеткен.

Тараа хүлээп алыр пунктуларга кукурузаны болгаш ристи санаваска, 155 муң тонна тараа кирген. Аъш-чем культураларның тараазын садарының планын 167 хуу, мал чеми тараанын — 105 хуу күүсеткен.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге тараа садарын үргүлчүлеп турар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮНҮ

Тыванын ужудукчуларынын чедиишкини

Бистиң республиканың ажылагыйлары, ооң ажыл-ишчилери Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюн күш-ажылчы белектер-биле уткуур сорулганы боттарының мурнунга салып, юбилейлиг чылдың бүдүүзүнде бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгаш, ам ол хүлээлгелерни күүседир дээш демисешпишаан, күш-ажылчы чедиишкиннер-биле Төрээн чуртун өөртүп турарлар.

Республика найысыдалының дээре ажылдыг бүдүрүлгечи коллективтериниң бирээзинге Кызылдың авиапорт коллективи элээн каш чылдарның дургузунда санадып келген.

Тывының ужудукчулары юбилейлиг чылдың социалистиг чарыжының негелделерин күүседип тура, бедик көргүзүглерни чедип алганнар. Бо чылдың бирги чартыында ужудукчулар коллективи 2 миллион 200 муң тонна-километрни бүдүрүп, 71 муң пассажирни аргыштырып, улус ажыл-агыйының чугула керектиг 364 муң тонна чүүгүн сөөртүп, 222,4 муң рубль арыг орулганы алган. Оон аңгыда пландан ажыр 106,7 муң рубльдиң арыг орулгазын чедип алган. Бо көргүзүглерни чедип алырынга коллективтиң кежигүн бүрүзү шыдаар шаа-биле үлүгхүүзүн киргенги чугаажок.

Мурнакчы ажылдыг ужудукчулар коллективи юбилейлиг чылдың бирги чартыында Хамааты ужар чүүл министерствозунуң Бүгү-авиел социалистиг чарыжына киришкеш, СССР-ниң хамааты ужар чүүл коллективтериниң юбилейге алдаржыткан чарыжының 3-кү черин эзләәш, 2200 акша-биле шаңнаткан. Ол ышкаш Хамааты ужар чүүл министерствозунуң Красноярск эргелериниң аразында калбарган чарышка Тываның ужудукчулары бирги черни эзләп, эргеледиң шилчип чоруур Кызыл тугун чаалап алганнар. Красноярск эргелериниң шилчип чоруур Кызыл тугун эргелердиң ужудукчулар бөлүүнүң командири Алексей Викторович Мысенко биле политиктиг киллизиниң начальнигиниң оралакчызы Владимир Григорьевич Шляхтич Кызыл авиапортунга тыпсып берген. Шилчиир Кызыл тукту хүлээп ап турган байырлыг хуралга СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары П. Т. Киселев партияның хоорай комитединиң база хооркүүскомунуң байыр чедирген чагаазын номчаан.

Коллективтиң мурнундан авиапорттуң начальниги Владимир Петрович Клюев чүве чугаалаваш, юбилейлиг чылда моон-даа эки ажылдаарын бүзүреткен.

С. СОДНАМ.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ЭЪТ БОЛГАШ СҮТ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ БҮДҮРҮЛГЕ-ТЕХНИКТИГ БААЗАЗЫН УЛАМ ЫҢАЙ ХӨГЖҮДЕР ХЕМЧЕГЛЕРНИҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эът болгаш сүт үлетпүрүнүң бүдүрүлге-техниктиг баазазын улам ыңай хөгжүдер талазы-биле хемчеглерниң дугайында айтыргны чугаалажып көргеш, чугуур доктаалды хүлээп алган. Ук доктаалда демдеглээни болза, көдээ ажыл-агыйны көдүрер талазы-биле СЭКП ТК-ның март (1965 чылдагы) Пленумунуң шиитпирлерин боттандырары күрүнениң мал, сүт садып алырын, эът, сүт продуктуларын бүдүрерин оранчок улгаттырар база ол продуктулар-биле чурттуң чонун хандыраарын эжижидер арганы берген.

Ындыг болзажок мал ажылының продуктуларын садып алырын организастаарында болгаш эът, сүт үлетпүрүнүң ажылында улуг четпестер бар. Эът болгаш сүт продуктуларының эң чугула хөй хевирлерин бүдүрери чоннуң улам улгадып турар хереглелдерин хандыра албайн турар. Бүдүрүп турар быштактар, ажыг сүт болгаш лист кылыглары база үс чон сүт продукциязы эвээш. Эът болгаш сүт үлетпүрүнүң хөй бүдүрүлге черлериниң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары, ассортиментизи салдынып турар негелделерге ам-даа дүүшпейн турар.

ССРЭ-ниң эът болгаш сүт үлетпүрүнүң министерствозу, хөй областарның, крайларның, автономнуг республикаларның ажыл-агый, совет болгаш партия организациялары эът, сүт үлетпүрүнүң бүдүрүлге черлериниң ажылын эжижидеринче, оларның сайгарын ажылдаап, мал, сүттү лески хемчээлиг бээрин хандырарынче база эът комбинаттарын, сүт заводтарын, соодукчуларны тулаарының, чаартыының планнарын күүседиринче угланган эргежок чугула хемчеглерни албайн турар. Эът болгаш сүт үлетпүрүн хөгжүдеринге үндүрүп берип турар хөреңги салыышкыннары хөй областарда, республикаларда шиңгээдип алдынмайн, бүдүрүлгениң күчү-шыдалдарын ажыглалга киирериниң онаалгалары күүсеттинмейн турар.

1966—1970 чылдарның беш чыл планын ёзугаар улус ажыл-агыйының бо алырының мурнунга СЭКП-ниң XXIII съездизиниң Директиваларының берген онаалгаларын чүгле долдур эвес, харын ажыр күүседирин база хандырар дээш, таарымчалыг байдалдар бар апарганын ажыглавышаан, эът болгаш сүт үлетпүрүнүң бүдүрүлге-техниктиг баазазын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдерин, ооң продукциязының ассортиментизин үргүлчү калбартып, шынарын бедидерин СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели партия, совет, ажылагый организацияларының база бир эң чугула сорулгазы кылдыр тургускан.

Эът болгаш сүт үлетпүрүнүң объектилерин тудуп турарының байдалын хынап көөрүн, ол үлетпүрүнүң бүдүрүлге-техниктиг баазазын хөгжүдеринде хожудаашкынны ажып эртер, бүдүрүлге күчү-шыдалдарын ажыглалга киирериниң, ажылдап турар бүдүрүлгелерни чаартып, техника-биле эде чепсеглээриниң планныг онаалгаларын чугаа чок күүседир талазы-биле хемчеглерни төлевилеп кылгаш, боттандырарын эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, СЭКП крайкомнарынга, обкомнарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң эът болгаш сүт үлетпүрүнүң министерствозунга сүмелээн.

ССРЭ-ниң эът болгаш сүт үлетпүрүнүң министерствозунга СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даасканы болза:

бүдүрер эътти 1970 чылда 6558 муң тонна болгаш чалаң сүт продукциязын 18000 муң тонна чедирер, бүдүрер колбаса кылыгларын, сүт консервилерин, быштакты болгаш брынзаны база көвүдедир;

1970 чылды сөөлзүредир чаа бүдүрүлге черлерин тудуп, ажылдап турар бүдүрүлге черлерин долгемчидип, чаартырының болгаш организас-техниктиг хемчеглерни чорударының күүсели-биле эът, сүт продуктуларын бүдүрер күчү-шыдалдарны ажыглалга киирер талазы-биле даалганы күүседирин хандырар; эът болгаш сүт үлетпүрүнүң бүдүрүлге черлериниң тудуун төлевилээрде, бүдүрүлге ажылдарын механизастаанының, автоматчыткының бедик деңнелдиг болган турары-биле чергелештир чиг-этти комплексилиг болбаазырадып ажылдаар, ажылдап турарларның ажылдаар болгаш амыдырал-чуртталга байдалдарын улам ыңай эжижидер кылдыр баш бурунгаар көрген турар;

бүдүрүп турар продукцияның шынарын эжижидер талазы-биле хемчеглерни боттандырар болгаш бүдүрер нарын консервилерни 1965 чылдаазындан 2,9 катап, сосискаларны болгаш сарделкаларны 1,7 катап, ыштаан кадыг колбасаларны 2,7 катап, куш эъдин 2,4 катап көвүдедир, чонда хөй хереглеттинип турар, эжижиттинген шынарлыг, чаа эът болгаш сүт продуктуларын бүдүрерин база оранчок улгаттырар;

бедик бүдүрүкчүлүг дериглерниң чаа хевирлерин, механизастаттынган болгаш автоматчытиан шугумнарны ажыглалга нептередип турган, 1967—1970 чылдарда үлетпүр бүдүрүлгелерин техника-биле улам ыңай эде чепсеглээрин боттандырар; эртем шинчилелдериниң чогумчалыг болурун бедидер, бүдүрүлгениң технологиязын сайзырангайжыдарынче,чиг-этти эң четче болгаш комплексилиг ажыглаарынче, эң чаа чедиишкиннерге, мурнакчы дуржулгага үндезилей ажылдаарының чаа аргаларын тургузарынче эртем-шинчилел институттарының кичээнгейин мөөңнээр.

Эвилелдешкен республикаларның министрлер чөвүлелдеринге болгаш ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга саналдааны болза эът, сүт продуктуларын бүдүрер талазы-биле чыл оналгаларын күүседирингe эргежок чугула хемчээлдерни барымдаалап, мал, сүт садып алырын, күрүнеге малды, куштарны, сүттү улам дески хемчээлдиг садарын хандырар. Колхоз, совхозтарга мал семиртирин эжижидер, ооң деңзизин, эъткир семизин улгаттырар, эъткир уксаалыг мал өстүрер база куш эъдин бүдүрерин көвүдедир хемчеглерни алыр.

Эвилелдешкен республикаларның министрлер чөвүлелдери, ССРЭ-ниң Тудуг министерствозу, ССРЭ-ниң Үлетпүр тудуунуң министерствозу, ССРЭ-ниң Аар индустрия бүдүрүлгелериниң тудуг министерствозу, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу, ССРЭ-ниң Газ үлетпүрүнүң министерствозу, Монтаж болгаш тускай тудуг ажылдарының министерствозу, Эът болгаш сүт үлетпүрүнүң министерствозу 1967 чылда керээлиг тудуг ажылдарының болгаш бүдүрүлге күүү-шыдалдарын ажыглалга киирериниң планын күүседир дээш, эът, сүт үлетпүрүнүң база соодукчуларның чаа бүдүрүлге черлерин тударын, оларның ажылдап турар бүдүрүлгелерин делгемчидип, чаартырын дүргедедиринче угланган хемчеглерни алыр ужурлуг.

Партия, совет органнары, эът болгаш сүт үлетпүрүнүң бүдүрүлге черлериниң, тудуг организацияларының, эртем-шинчилел, төлевилел институттарының ажылдакчылары мал ажылының продуктуларын үзүк чок хүлээп алыр, болбаазырадып ажылдаар кылдыр бүдүрүлге, тудуг планнарын, бүдүрүлгелериниң күүү-шыдалдарын ажыглалга киирериниң планнарын күүседир ажылдарны күштелдиреринче кичээнгейин мөөңнээр, улустуң чаагай чоруун улам ыңай бедидер талазы-биле СЭКП-ниң XXIII съездизиниң салган сорулгазын боттандырарынга боттарының төлептиг үлүг-хүүзүн ооң-биле киирер деп бүзүрелди СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлээн.

«КОММУНИЗМЧЕ ОРУК» КОЛХОЗТА

Бо хүннерде колхоз бүгү күүзүн сиген кезилдезинче мобилизастаан. Кышты эки ажып эртер төлээде, малга четчир санныг чемни белеткээр деп чүвени ам билбес кижи чок. Колхоз сиген кезилдезинче киргеш, ам бир ай чоокшулап орар. Бо үениң иштинде сигенчилер 100 ажыг тонна хову сигенин кезип, сараттаан. Бо болза колхозтуң мал чеми белеткээр планның чүгле 10 ажыг хуузу. Ынчангаш юбилейлиг чылда мал чеминиң белеткелиң чедиишкиннинг боттандырар дээш колхоз баштаар чери, колхозта партия, профөвилел, комсомол организациялары шиитпирлиг хемчеглерни ап, немелде күштерни июль 20-де үндүрген.

Н. ДАКАА.

Эрзин район.

Руль артынга 25 чыл

Кызылда № 2 АТА-ның чолаачызы Иван Павлович Якушин онаашкан ажылынга онза кызымак, төлептиглериниң бирээзи. Техникага ынаа-биле кезек бүрүзүн камныг, чөп ажыглаар дээш чүткүлдүү-биле ол өскелерден онза ылгалып турар.

Машина-техниканы чөп ажыглаар дүрүмну сагып, ак сеткилдиг шынчы ажылдаанының түнелинде бүдүрүлгеге ол эки көргүзүглерни чедип алган. Эш Якушин амгы үеде ГАЗ-52 маркалыг машинада ажылдап, 70 мун ажыг километрни эртип, кывар-чаар материалдарны, артык кезектерни ай, квартал санында камнап ап келген.

Тус АТА тургустунганындан бээр Иван Павлович үргүлчү ажылдап, сөөлгү 8 чылдарда бүдүрүлгениң мурнакчыларының одуруундан үнмейн келген. Ажылдап келген үеэнинң иштинде ажыл-агыйның баштаар черинден 10 ажыг катап шаңнал-макталды алган. Эрткен чартык чылда планын 151 хуу күүседип, 1210 литр бензин камналгалыг болган.

Чолаачылаан 25 чыл аная-да эрте берген үе эвес, Иван Павловичиниң күзениишкиннинг ажылыжының чылдары. Совет эрге-чагырганың 50 чылынга төлептиг ужуражыры-биле мурнакчы, чолаачы бо хүннерде беш чылдың ийиги чылының планын күүседипкен, ам 1968 чылдың февраль айның үлүүн кылып, 3 муң ажыг литр бензинни болгаш 3 автомашинаны камнап алган.

С. КРАСНОПЕРОВ,
АТА-да партия бюрозунуң секретары.

УЛУГ-ХЕМДЕН МЕДЭЭЛЕР

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң хову-шөлдеринде чаагай дүжүт үнүп турар. Оны чидириг чок ажаап алыр дээш механизаторлар техника септелгезин шалыпкын чорудуп турар.

Элбек дүжүттүң тараазын ажаап алыры-биле 11 комбайнның 10-ун, 4 жатканы бүрүү-биле септээн. Кожайның Ала-Тейде болгаш Торгалыгның делгем шөлдеринде тараан кызыл-тас бо чылын дыка эки үнген. Га бүрүзүнден 20 центнер дүжүт алдынары чугаажок.

Тараа ажаап алышкынынга ажылдаар механизаторларны бүрүн четчелээн. Ам чүгле тарааның быжарын тараажылар четтикпейн манап турарлар.

* * *

«Найырал» совхоз Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларында мал, чер ажылдыг улуг совхозтарның бирээзи. Ооң Будун-Терек салбырында Базазкай Байыска удурткан сигенчилер бригадазы малга быжыг чем-суурну тургузар талазы-биле шалыпкын ажылдап турар.

Бригаданың кежигүннери баштай кестинген сигенден 11 сараатты тургускан. Ол-ла салбырда Монгуш Шаравиниң хойжу бригадазы 28 тонна сигенни белгеш, 4 сараатты салып алган.

* * *

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Хендерге салбырының механизаторлары 1300 га чайгы чер аңдарылгазын чорудар турган, ам 1200 ганы аңдарып ап, ол ажылды барык доозуп турар.

Трактористер Ажы Орус-оол, Тыртык-Кара Болат-оол, Монгул-оол Дыргаашпай, Кара-Тараа Мөнге олар хүн бүрүүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турар.

* * *

Улуг-Хем районнуң «УТБА 25 чылы» совхозунуң дуржулгалыг хойжу ег-бүлези Сундуй биле Тоорук Дамдын-оолдар ниитиниң малын хөй чылларның дургузунда эки малдап, баш санын өстүрүп келген. Бо чылын олар төрүүр чус хойга онааштыр 96 хураганны менди алгаш, хой бүрүзүнден 3,3 кг дукту кыргып алганнар.

Оларның кададында 800 хой бар. Хойжулар амгы үеде серпин тайгада чайлаглап, коданын эки семиртип ап турар. Эки ажылы дээш олар каш удаа өртектиг шаңналдарны алган.

БҮРҮН ДООЗУЛГАН

Каа-Хем районнуң школаларын чаа өөредилге чылынга белеткээринин ажылдары чедиишкинниг чоруп турар.

Районнуң Көк-Хаак суурунда сес чыл школазының өөредилге класстарын септеп доскаш, будун, парталарны шуут белен кыдыр тургускулаан. Ол-ла школаның оттулар чүүлү бүрүү-биле белеткеттинген.

Ол ышкаш Ильинканың ортумак школазы база белен. Чаа септээш, ыяк будун каан класстар, коридорлар чугле боттарының эзлерин — өөреникчилерни манап турар.

Көк-Хаак суурнуң сес чыл школазы өөреникчилер хүлээп алырынга шагда белен.

Беленнерниң одуруунда

Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң тараа шөлдеринде кайгамчык чаагай дүжүт бо чылын өзүп турар. Артельдиң механизаторлары ол чаагай үнүштүг тарааларны чидириг чокка ажаап алырынга эрте частан-на белетненгеннер. Ам үеде тараа ажаап алыр техниканың септелгези колхозта доозулган. Септеттинген белен техниканың шугумунда боду чоруур 25 комбайн, 10 жатка чыснаай тургустунган.

Ам артельдиң механизаторлары белен машиналарны мырыңай бичии кезектеринге чедир магадылап хынап, чамдык биче эдиглерни кылып, белдирлерни болгаш агрегаттарны шуут белен байдалче киирип турар. Бо дээрге юбилейлиг чылдың дүжүдүн кыска хуусаада, чидириг чокка ажаап алырынга ылаптыг магадылал-дыр.

Коммунистер мурнуку одуругда

Коммунистерниң бүдүрүлгеге мурнакчы ролюн бедидеринге партия эге организацияларының ролю улуг. Бистиң колхозта партия эге организациязының бюрозун партком кылдыр эде организастааш, дөрт партия эге организацияларын тургусканындан чоннуң ортузунга партийжи-организастыг ажылды чорударынга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Партком баштай чаа тургустунган эге организацияларының ажылынга дуза чедирер сорулга-биле оларның секретарьларының база бюро кежигүннериниң семинарын эрттирген. Чаа тургустунган эге организациялар-биле чоруткан ажылывыстың түнелинде, коммунистерниң бүдүрүлгеге мурнакчы ролю бедиш, ында партия кежигүнү эвес ажыл-ишчилер-биле харылаа быжыккан.

Ооң чижээн Талым сүт-бараан фермазында партия эге организацияның (секретары Б. Биче-оол) ажылындан көрүп болур. Партия организациязы Совет эрге-чагырганың алдарлыг 50 чыл оюнга чедиишкиннинг ужуражыр дээш, ферманың коллективин байырлалга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннинг күүседиринче хаара тудуп турар. Партия ажылын план ёзугаар чорудуп, бүдүрүлгеге хамаарышкан чугула айтыырыгларны коллективке чугаалажып, чедер-четпестерни илередиринге коммунистер идепкейлиг киржип турар. Малчыннарның мурнунда турар хүн бүрүүнүн сорулгаларының, ооң күүсеттинип турарының дугайында агитхуудустар үргүлчү үнүп турар. Ында кижи бүрүзү бодунуң мурнунда сорулгаларны ылап билип турар.

Ол ышкаш колхоз төвүнде, школада партия эге организацияларының (секретарьлары Т. Танаа, К. Ангырбан) ажылында эжижишкиннер көстүп турар. Партком кежигүннериниге түс-түзүнде даалгаларны оналаш, ооң күүселдезин хынап, харын чамдыкта парткомнуң хуралынга дыңнап-даа тургулаан бис. Партком кежигүннери К. Күскелдей, К. Киимоол партийжи даалгаларны күүседиринге идепкейлиг болуп турарлар.

Партком коммунистерни кым кайдыг ажылга мергежилдиин өөренип көргеш, колхозтуң ажыл-агыйының чугула алырларынга таарыштыр тургускулаан. Коммунист К. Сандыжап назылап кыраан мен дээш олуруп турбас, үргүлчү ажылдап чоруур. Ол ам колхозтуң күрүнеге дужаар малдарын кадарып турар. Коммунистер Б. Дүгүр, К. Найдан, Д. Чигжит мурнакчы хоочун тудугжулар. Көдээ интеллигенциянын иштинден аныяк коммунистер Д. Кысыгбай, В. Агбан чон ортузунга пропаганда ажылын калбартырынга, ылаңгыя СЭКП ТК-ның Тезистерин тайылбырлаарынга идепкейлиг киржип турар.

Колхозтуң чартык чылда бүдүрүлге планнарын канчаар күүсеткенинден-не көстүр. Колхоз эът, дук, сүт садарының планнарын ыракта ажыр күүсеткеш, районнуң колхозтар аразынга шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Ам СЭКП ТК-ның Тезистерин чон ортузунга калбаа-биле тайылбырлаары-биле чергелештир колхозчуларның күш-ажылчы бедик көдүрүүшкүнүн хайыктырып үндүреринче кол кичээнгейни угландырып турар бис.

Б. ЧИГЖИТ.
Тожу районунуң «Совет Тыва» колхозта партком секретары.

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу, республика Наадымының киржикчизи Моңгуш Дарымаевич Ыймажап бо чылын төрүүр чус хойга онааштыр 100 хураганны, хой бүрүзүнден 2,8 кг дукту алгаш, социалистиг хүлээлгезин күүседкен. Ол ам Адар-Төштүң мөзстеринде, серпин эзимнериниң кыдыгларында хойларын одарладып турар.

ЧУРУКТА: М. ЫЙМАЖАПТЫҢ хойларын одарже эртен үндүрүп бар чорууру.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ШАПКЫН ХӨГЖҮЛДЕ

«Амгы үеник эртеминиң болгаш техниказының баазазынга хөгжүп турар совет экономика үлам-на балансылаттынып база таарыштынып бар чоруур. Аар үлетпүрну өстүрерин мурнадыр темпилерни хевээр арттырбышаан, чонның материалдыг болгаш культурлуг хереглелин шуут хандырып турар үлетпүрүнүң ол адырларын дүрген хөгжүдеринче бо адырларның техниктиг чаартылгазынче, оларның чиг-эт болгаш энергетиктиг баазазын быжыглап база калбартырынче угланыышкынны партия холга алган. Хереглел чүүлдеринин болгаш бүдүрүлгенин чепсек-херекселдериниң бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң темпилерин чоокшулаштырары — улус ажыл-агыйында структуралыг бурунгаарлаашкыннарның чугула онзагай чүүлдериниң бирээзи болуп турар.» (СЭКП ТК-ның Тезистеринден).

Республиканың чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчылары СЭКП ТК-ның XXIII съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты улам калбартып, бедик көдүрүүшкүнүг ажылдап турарлар. Беш чылдың ийиги чылының планын декабрь айның 27-де күүседир деп лозунгуң адаа-биле ажылдап турарлар.

Республиканың чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң ажылдакчыларының алган социалистиг хүдээлелерин маная тодазы-биле чугаалавайн, Совет эрге-чагырганың ачызында тывылган чаа алырның дугайын чугаалаксадым. Тываның чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң амгы туруп турар байдалдары болгаш моон сонгаргы хөгжүлдези онзагай черни эзлеп турар.

Бистин республикага чиик болгаш аъш-чемниң үлетпүрүнүң хөгжүлдези сөөлгү ийи он чылдарның иштинде калбаа-биле сайзырап эгелээн. Чижээ, 1944 чылда хөм болгаш кидис идикти 18 мун эшти кылып турган болза 1967 чылда 90 мунну бүдүрүп турар. Хлебтен болгаш өске-даа чем аймаан ам бо үеде 4 катап көвейни бүдүрүп турар апарган. Бо саннар чүүү көргүзүп турарыл дээрге, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың чурттун бүдүрүкчү күштерин дең-дески хөгжүдер болгаш бүгү нацияларның экономиказын сайзырадыр дугайында политиказының боттаныышкынындыр.

Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрү Совет эрге-чагырганың чылдарында индустриалдыг улус ажыл-агыйының адыры болуп, чаа-чаа техниканы болгаш технологияны бүдүрүлгеге ажыглап турар. Сөөлгү чылдарда бистиң республиканың төвү Кызылда болгаш районнар төптеринде чиик болгаш аъш-чем үлетпүрдериниң үлүүн хөй бүдүрүлгелери ажыглалга кирген. Республиканың чиик болгаш аъш-чемниң үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери сан талазы-биле болгаш продукция бүдүрер талазы-биле-даа чыл келген тудум-на өзүп, чоннуң амыдыралынга хереглеттинер хөй болгаш эки шынарлыг продукцияны бүдүрүп үлүүрер сорулгалыг. Бо юбилейлиг чылга аллар кылдыр 11 хевириниң янзы-бүрү продукцияларын бүдүрүлгеге шингээдип алгаш, чонга бараалгаткан. Бо чылның бирги чартыында республиканың чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери багай эвес ажылдап, алган хүлээлгелерин эрес шудургу күүсединнер. Чартык чылда пландан ажыр 8,5 мун эш хөмден болгаш кидистен кылган идиктерни, 45,2 мун рубль түүнүг даараан хеп аймаанның барааннарын, 804 тонна хлеб-булочка продукциязын база 500 тонна эштти болгаш үстен кылган продукцияны бүдүрүп кылган. А бир эвес үстүнде ады үнген көргүзүглерни эвир чылгы чартык чыл-биле бо чылдың чартык чылын дөмейлээрге бо чылын каш катап көвейни бүдүрүп үндүрген. Көрдүнген планнарын кол-кол көргүзүглер талазы-биле багай эвес кылдыр күүсеткен бүдүрүлгелер — Кызылдың, Чадаананың хлеб заводтары, дааранылга комбинады, алты заводу болгаш өске-даа бүдүрүлгелер болур. Мурнунда чылдарга көөрде, бо чылын үлетпүр черлеринде кол фондуларны ажыглаары экижирээн. Алды айларның иштинде бүдүрүлгелерде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 106 хуу кылдыр күүседип, бир ажылчынга оналштыр бараанны пландан ажыр 150 рубль хөйну бүдүрүп кылган.

База ол ышкаш чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери продукцияның бот-үнезин чиигедир планны шуптузу күүседипкеннер. Үстүнде көргүскен чамдык саннар чүүү херечилеп турарыл дээрге, ында хөй санныг ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның күш-ажылга мергежилин илергейлеп турары ол.

Чыл келген тудум-на бүдүрүлгелерде мурнакчыларның саны көвүдеп турар. Чижээлээрге, алгы заводунда эштер Турчанова, Казанцев, эзт комбинадында эштер Ламаа, Менделек, даараныр комбинатта Сандан, Бекапина олар ажыл нормазын ай санында ажыр күүседип, чурум сагылга талазы-биле үлегерин өскелерге чижек кылдыр көргүзүп, чаңгызы хөйү дээш, хөйү чаңгызы дээш деп кыйгырыгның адаа-биле ажылдап турарлар.

Чамдык чедип алган чедиишкиннер-биле чергелештир чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринде бар четпестерни демдеглевейн барып болбас. Бүдүрүлгелерге продукцияның санын көвүдедиринге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниге, продукцияның бот-үнезин чиигедиринге, оон шынарын экижидериниге, ажыглаттынмайн турар хөй курлавырлар бар турарын бистиң бүдүрүлгелеривистиң чамдык удуртукчулары оваарып көрбейн, чүгле ниити сан көрүп турарын демдеглезе чогуур. Бар турар курлавырларны четче ажыглаваана-биле бо чылдың бирги чартыында 12 бүдүрүлгелериниң 2-зи ниити продукция бүдүрүлгезиниң планын күүсетпээн болгаш күрүнеге 15 мун түүнүг рубльдин продукциязын чедир бербээн. А Хову-Аксының хлеб заводу бараанның ниити бүдүрүлгезиниң хемчээлин эрткен чылда турганындан кудулаткан. Чамдык бүдүрүлге черлери продукцияны ассортимент айы-биле бүдүрериниң планын күүсетпээн. Үр үеник иштинде Кызылдың пиво заводу эзиртпес сускун бүдүрерин, эзт комбинады колбаса бүдүрерин, сүт комбинады сүттен кылган продукцияларны бүдүрүп кылыр планнарын күүсетпейн ажылдап келгеннер.

Ак-Довурактың, Чадаананың хлеб заводтары бо чылдың бирги чартыында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын күүсетпээн. А Кызылдың хлеб заводу-биле дааранылга комбинады күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын эвир чылда турганындан кудулаткан.

Үлетпүр бүдүрүлге ажылдакчыларының кол сорулгалары болза, үлетпүрге хереглеттинер материал бүрүзүн бүгү тала-биле камнап чарыгдаары болур. Бүдүрүлгелерде тургускан хөй-ниитиниң экономиказын анализтеп көөрүнүң бюролары боттарының ажылдарын күштелдиреринге херек кылырга боттандырып, чаа ёзу-биле ажылдаары негеттинип турар. СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалын ёзугаар боттандырып турар реформаның амыдыралчы чугулазының дугайын билир бис. Чаа реформаны бистиң Совет Эвилелинин дыка хөй үлетпүр бүдүрүлге черлери шингээдип ап, олче шилчип кирген болуп турар. А бистиң республикадан амдызында чаңгыс-даа үлетпүр чери кирбээн, ынчанган төлээде, ол ажылагый реформазын амыдыралга боттандырары дээш бар турар бүгү бүдүрүлгелерни доп-дораан белеткен эгелээр, бүгү кадрларның экономиктиг өөредилгезин организастаар, бүдүрүлгеге эртем-техниктиг чаартылгаларны шингээдир, мурнакчы дуржулганы өөренип, нептередир дугайында сагыш салыры хүнүүн чугулда айтырыы болур.

Амгы реформа дээрге, чүгле ажылагыйжы хемчег эвес, харын күрүнеге кайгамчык улуг ужур-дузалыг политиктиг хемчег.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет кижилериниң амыдыралының деннелин бедидер дээш улуг хемчеглерни ап турар. Ол хемчеглерни күүседир кол чугула хемчег болза аъш-чем болгаш чиик үлетпүрүнүң барааннарын бүдүрерин дүргедедири болур. Чиик болгаш аъш-чем бүдүрүлгелерин экижидерде кол чугула чүүл болза оларның материал-техниктиг баазазын тудуп, бар бүдүрүлгелериниң күчүзүн долу ажыглаары болур. Бо талазы-биле СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1966 чылда июньда болгаш 1967 чылда июльда каттышкан доктаалдары бар. Бо доктаалдар бистиң республикада кошкак күүсеттинип турар. Дыка хөй аъш-чемниң бүдүрүлгелери үр чылдар иштинде туттунуп, планда көрдүнген капитал салыышкынының талазы-биле ажыглап ап шыдавайн турар. Чижээлээрге, далган комбинады 1954 чылдан бээр туттунуп, ону тудуп турган Кызылдың тудуг эргелели ук тудугну шуут каттан. Ам бо хүннерде Кызылда эзлчегде 30 тонна сүт кылыр заводтуг, 1 мун тонна эзт шыгжаар соодукчунун, чылда 100 мун декалитр кызыл болгаш ак-арага кылыр цехтиг, тудугларын кылып турар. Оларның тулуу база-ла оожум чоруп турар.

Республиканың районнарынга чоокку 5 чылдарның дургузунда РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын ёзугаар дараазында черлерни тударын планнап көрген. Хову-Аксынга болгаш Кызылга дааранылга фабрикаларын база 1970 чылда Ак-Довурак хоорайга трикотаж хеп бүдүрүлгезиниң фабриказын тудар.

Аъш-чем үлетпүрүнүң талазы-биле 1969 чылда Туранга, Бай-Хаакка хлеб быжырар черлериниң тудуун болгаш Ак-Довурак хоорайга пиво кылыр заводту тудуп эгелээр. Республикага эзт болгаш сүт продукцуларын сайзырадыр сорулга-биле 1968—70 чылдарда Кызыл-Мажалыкка эзт комбинадын болгаш сүт заводун тудуп тургузар. Ол-ла чылларда Сарыг-Сеп болгаш Самагалдай суурларга сүт хүлээп алыр салбырларны тудар болгаш амгы үеде тудуп турар Шагаан-Арыгның үс кылыр заводун болгаш Туранның, Балгазының, Тээлинин Хандагайтының сүт хүлээп ап турар салбырларын долузу-биле септеп чаартырынга хөй хөрөнгини көрген. Чазактың бо доктаалын күүседир төлээде, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң удуртукчулары, хамаарышкан тудуг болгаш материал-техниктиг хандырылганын ажылдакчылары-биле кады үстүнде айыттынган тудугларны чөгүүр хуусаазында ажыглалга киреринче бүгү күштү мобилизастаары чугула. Үстүнде айыттынган чурагайлар болгаш фактылар дээрге, аныяк республиканың хөгжүлдезинге Коммунистиг партияның, Совет чазактың хүн бүрү ада сагыш салыышкыны-дыр.

Тудуг черлеринде партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары чиик болгаш аъш-чем бүдүрүлгелериниң канчаар чоруп турарын хүн бүрүнүң контролюнга ап, тудугжуларның ортузунга масса-политиктиг ажылдарның деннелин бедидип, коммунистерни болгаш комсомолчуларның күжүн тудугнуң кол-кол участоктарынга шын таарыштыр тургузуп ажылдаары кол негеттинип турар.

Бис шуптувус билир бис, бо 1967 чыл болза Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл болган оюн чүгле Совет Эвилелиниң чону эвес, харын-даа бүгү делегейниң бурунгаар депшилгелиг кижилери чаа-чаа чедиишкиннер-биле демдеглеп эрттирер деп турар. Ындыг болган төлээде, бистиң республиканың чиик болгаш аъш-чем бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары бар турар четпестерни дораан эдип, юбилейлиг чылда чаңгыс-даа бүдүрүлге, бригада, цех планын күүсетпейн барып болбас ужурлуг. Совет кижилериниң эки чаңчылы бар: «Сөглээн сөзүнге ээ болур». Үлетпүрде партия болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының хүлээлгези—юбилейлиг чылда алган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринче бүгү күштү организастаарын хандырары болур. Социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге болгаш ажыр күүседиринге бүгү арга-ларны ажыглаары чугула. «Октябрьның 50 чылын таварыштыр турасказалдыг кызыл туктарны соңчарышка эки түннелдиг тиилекчи болган үлетпүр бүдүрүлге, тудуг болгаш колхоз, совхоз, транспорт организацияларынга мөңгези-биле кадагалаарын СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели база Профессионалдар Төп Чөвүлели доктааткан. Ындыг болганда коллектив бүрүзү юбилейниң шанналын чаалап алыр дээш улуг күжениишкиниг ажылдаар ужурлуг.

Бүгү коллективтерге бо чыл база бир өөрүшкүнүң чылы. Чүгле дээрге чер болганга ниитизи-биле беш хонукта ажылдааш ийи дыштаныр хүннүг неделяны болдуруп турар. Бо чорук республиканың чиик болгаш аъш-чем ажылдакчыларының күш-ажылынга болгаш амыдырал чурттаргазынга таарымчалыг байдалды тургузуп турарының херечизи болур болгаш Совет чазактың кижи дугайында сагыш салыышкынынга харыы кылдыр улам эки ажылдаары чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүгү ажылдакчыларындан кол негеттинип турар.

В. ЧИМДАН,
СЭКП Тыва обкомунуң чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң килдизинин эргелекчизи.

„БЕЛЕН БИС“

Фоторепортаж

Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» колхозунуң автотрактор мастерскаязынга ажыл тулуктей берген. Механизаторлар ийи-ийи, үш-үш кылдыр болуглежип алгаш комбайннар моторлары чазып, оларның ременьнериниң алей берген черлерин септеп, чамап, септеттинген комбайннарны шенеп ажылдадып, жатказларны хынап көрүп турда, чеде берген мен. Колхозтуң кол инженери эш Г. Соловьев ажыл-агыйның тараа ажаап алыышкын техниказының септелгезиниң чоруп турарының дугайында допчузу-биле мынчаар чугаалады:

— Ажыл-агыйда шупту 11 тараа комбайны, 4 жатка бар. Комбайннарның ийизи чаа, бо хүнге чедир 7 комбайн бүрүн септеттинген, ажаап алыышкынче кирипперинге белен. Ийи эрги комбайнны ам септеп турар. Жатказлар база белен.

Дужүт ажаап алыышкынының техниказының септелгезиниң темпизинин болгаш шынарының талазы-биле бо ажыл-агый районда дээре деп, районнуң көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелиниң инженери эш И. Горбунов өөрүшкү-биле чугаалады. Колхозтуң удуртукчулары хөвү турлагларында ниити чуртталга бажынарын чугайлаар, чылыглаар, шаннарда тараа арыглаар, сайгарар техниканы септээр кижилер-биле четчелеттинген

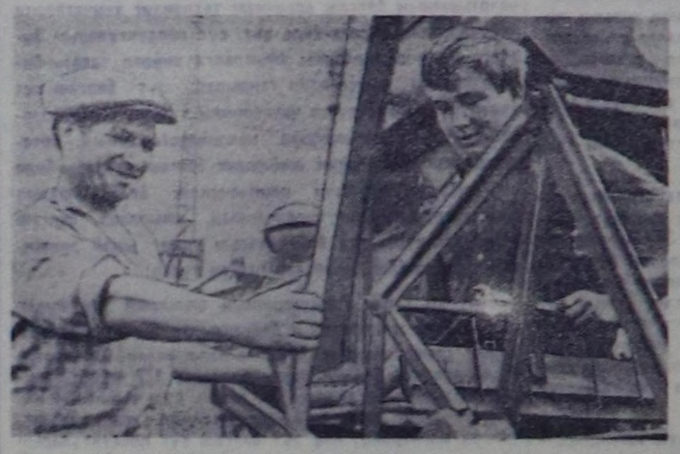

бригаданы тургускаш, хөвү турлагларынче ажылдадып үндүрген.

— Бо чылын колхозтуң тараа культураларының үнүжү эки. Ылангыя бо хүннерде чаагай кызыл-тас шөлдери орту киир саргарып, тараажыларның сагыш-сеткилин өөртүп, шөлче дөстүндүрбейн чалай берген. Ындыг үеде кижиниң үйгузу безин келбес апаар-дыр — деп, Геннадий Александрович дөстүнмес хүлүмзүрүг-биле чугаалаап,— бистиң мурнакчыларывыс бо-ла болгай — дээш, комбайн септеп турган, бирээзи — назы-хары дөгүй берген, хөрээ делгем, холу мөге, а өскези — хып дээн аныяк оол, демниг кады ажылдап турган ийи кижиже айытты. Таныш кагдым: Никифоров адашкылар болду.

Техникага эптиг, дуржулгалыг механизатор Афанасий Ефимович комбайнның тараа бөле шавар хүртүзүнүң үрелген черин хынап көрүп тура, калбак манза ужунуң эзриилин аңдара туткаш:

— Мону мынчаар кылза таржыр чүве-дир, оглум. Дыңзыды эзрип көрем — деп, чазык хүлүмзүрүп чугаалады. Александр тудуп турган дулгууру-биле ол эзриилди дыңзыды эзрип эгеледи (**бирги чурукта**). Адашкылар кады ажылдап турда, туткан, кылган чүүлдери аай-аай, ажыл шалыпкын будуп турду. Александр, фронтучу, коммунист ачазы ышкаш, база ындыг, ажылга холу дыңзыг, тудунгур, шалыпкын, боду база ачазын дөзээн, хөрээ делгем, мөге-шыырак эр болду. Александр мурнуку чылдарда ачазынга дузалап ажылдап турган, а бо чылгы ажаап алыышкын сезонунда ол боду база тускай комбайн хүлээп алган, аная ажылдаар. Ынчангаш өөрүшкү кызыгаар чок. А кажан чаагай тараа делгеминче бодунуң комбайны-биле эжиндирип кирип, тараанын чаагай, аар-аар баштарын мажак чок кылдыр арыг кестирип, бастырып чоруптарга, оон-даа артык өөрүнчүг болур. Машина кузовунче комбайндан агып турган дош дег арыг тарааны адыштаарга, кандыг ийик! Тараажының кызыгаар чок өөрүшкүзүүнүң ол хүннеринге чедир ам каш-ла хонук арткан.

Ол хонуктарда колхозтуң механизаторлары комбайннарының, жатказларының ажылга беленин катап-катап ылавылап хынап турарлар. Бо чылгы септелгеге олар шупту эрестиг ажылдаанар. Бо күскү дужүт ажаап алыышкынынга чүгле колхозтуң дуржулгалыг механизаторлары эвес база Кызылдың № 1 автоажыл-агыйындан келген комбайнер Михаил Кузнецов база киржир. Ол баш бурунгаар чедип келгеш, комбайнны хүлээп алгаш, ону боду идегелдиг кылдыр септеп алган (**ийиги чурукта**).

Колхозтуң ам бар ажаап алыышкын техниказынга ажылдаар механизаторлар четчелеттинген. Дужүт ажаап алыышкынынга киржир автомашиналар чолаачылары-биле кады немей келири база чугаажок.

Бояровканың тараажылары юбилейлиг чылдың дужүдүн кыска хуусаада чидириг чок ажаап алырынче демниг күш-биле кириптеринге «белен бис» деп дидими-биле чугаалап турарлар.

Д. АНАЙ-ООЛ.
Авторнуң фотолары.

Школа белен

Улуг-Хем районнуң Иштии-Хем сес чыл школазының коллективи 1966—67 өөредилге чылын чедиишкиниг дооскаш, ада-иелериниң киржилгези-биле чаа өөредилге чылынга белеткел ажылдарын чоруда берген. Школаның директору эш Д. Магеря организастыг улуг ажылды чоруткан.

Школаның септелгезин кылгаш, чугайлап, шалазын, соңга, хаалгаларын будуп, бус-биле изидер одалга системазын хынап белеткээн. Стол, сандай, парта, самбыра болгаш, өөредилгете хереглээр оске-даа эт-хереклерни септеп, будуп дооскан. Школа чаа өөредилге чылында өөренникчилер хүлээп алырынга белен.

Школаның девискээрин чаагайжыдарынче школаның коллективи, ада-иелер база кичээнгей салган. Школаның девискээрин херимнээш, 300 ажыг дөс янзы-бүрү үнүштерни база дыка хөй чечектерни олурткан. Тарып олурткан үнүштериниң ажаалдазын башкыларның удуртулгазы-биле өөренникчилер чорудуп чайлаан. Школаның девискээри ам ногаан үнүштер-биле шыптынган. Спорт шөлүн база дерип кылган.

Оттулар үүл четчири-биле белеткеттинген. 150 кубометр ыяш, 30 тонна хөмүр даш школа чанында дужуртунген.

О. ТЮЛЮШ.

Юбилейге

Сергэй Көк-оолович Чаш-оол Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозунуң Иштии-Хем салбырының журнакчы кадарчызы. Хой малдан келгенден бээр чеди чыл ажып турар, бо аразында совхозунга хой гураганны, дуктуг берген.

Сөөлгү чылдарда ол ирт кадарып келген, оон кададында ам 595 баш аныяк ирт бар. Юбилейлиг чылда бир башка онаштыр ортужа-биле 45 кг деңги, 3 кг дүк алыр хүлээлге алган. Чартык чылдың түннелинде бир ирттен 3,35 кг дүк алган. Чашоолдуң ирттериниң деңгилдези кончуг эки, социалистиг хүлээлгеин ажыр күүседир барыждаа бар.

Т. ОЧУР-ООЛ.

СОВЕТ ЭРГЕ-ЧАГЫРГАНЫҢ 50 ЧЫЛ ОЮНГА

РЕВОЛЮСЧУ БОДАЛДЫҢ БОЛГАШ РЕВОЛЮСЧУ

Совет улус, бистиң партиявыс, өкы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партиялар база бүгү деңшилгелиг кижи төрелгетен Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн байырладыг демдеглеп эрттиринге белеткеннип турар хүннерде Октябрьның сорук кирикчизи болгаш организакчызы, Коммунистиг партияның база Совет күрүнеңиң үндезилекчизи болгаш удуртукчузу, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының баштыңчызы болгаш башкызы Владимир Ильич Ленининиң өлүм чок өөур-хевири бистиң мурнувуста онза чайынаанчак кестүп турар.

50 чылдарның дургузаунда совет улустуң бүгү чедиишкиннери, бистиң чуртувуста бүгү үндезин революстуг чаартылгалар Ленининиң адыбиле, оон улуг идеялары-биле болгаш оон тургускан партизы-биле холбашкан. «Эрткен он-он чылдарның дургузунда Октябрь революциязының хөрээ бүгү талалыг төөгүлүг хынаалданы эрткен, бодунуң тиилеттирбес күжүн, марксизм-ленинизмниң бистин чуртувускада, бүгү диптеримн улустарынгада кызыгаар чок ужур-дузазын көргүскен. Октябрьның хөрээ социализмниң тиилелгезинде болгаш ССРЭ-де коммунистиг тургузуушкунунуң чедиишкиннеринде, социализмниң делегей системазының хөгжүлдезинде, ажылчын шимчээшкининиң күчүлүг хемчээлинде, национал-хосталгалыг демиселдиң чедиишкиннеринде чурттаа база делгереп турар» дээрзин СЭКП ТК-ның «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы» деп Тезистерде чугаалап турар.

1967 ч. Август 4.

ШЫН
2-ГИ АРЫН

1.

Ленининиң идеялары революсчу бодалдың болгаш революсчу хөделиишкининиң төттүнмес үнер дөзү. Ленининиң литературлуг чогаалдары шынап-ла эгээртинмес улуг. Бодунуң политиктиг, теоретиктиг болгаш организакчы ажыл-чорудулгазының үжен чылдардагы үезинин дургузунда В. И. Ленин чүс-чүс номнарны болгаш брошюраларны, муң-муң үүлдерни болгаш чагааларны бижээн, партия съездилеринге болгаш конференцияларга. Советтерниң улуг хуралдарынга, Коминтерниң конгресстеринге, ажылчы чоннарының хуралдарынга канчаар-даа аажок хөй санныг илеткелдерни болгаш чугааларны кылган. Ам В. И. Ленининиң ажылдарын ленинизмниң улуг идеяларының ёзулуг алдын эртинеан болур 55 томнардан тургустунган Чогаалдарының долу чыылдазында чаңгыс аай кылдыр чыгган.

В. И. Ленининиң теоретиктиг ажылдары марксизмниң, эртемниг коммунизмниң хөгжүлдезинде чаа, ленинчи үе-чада болган. Буржуаз идеологтар-биле, ревизионистер-биле, барыын болгаш «чөөн» оппортунистер-биле эптеш чок болгаш доктаамал демиселге Маркс биле Энгельстиң улуг идеяларының арыг шынныын Ленин камгалап алган. Империализм үезинде, капитализмдеп социализмче болгаш коммунизмче шилчилге үезинде Россияның ажылчын аңгызының болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң мурнунга революстуг демиселдиң чорудулгазында туруп келген сорулгаларга дүүштүр ол идеяларны Ленин чаа төөгүлүг байдалга таарыштыр байыткан болгаш тодаргайжыткан.

В. И. Ленин марксизмниң бүгү үш чардынмас кезектерин — философияны, политэкономияны, эртемниг коммунизмни хөгжүткен. Ленининиң төөгүлүг улуг ачы-хавыязы ында Марксизмни дириг, чогаадыкчы, доктаамал хөгжүп турар өөредиг кылдыр көрбүшаан, оон кол үндезиннерин камгалавышаан, практиктиг хөделиишкиннериниң эртемниг үндезилели болур **революстуг теорияны догма кылдыр көөрүнге удур** Ленин доктаамал кичээнгейни салып чораан. Марксизм-ленинизмниң чугула, тодараттынар хевир шинчизи болза теория биле практиканың чаңгыс тудум холбаалыы болур. Ол чорук дуржулганы байыдарын, теория талазы-биле түүнеп бодаарын, а ындыг болганда, теорияны тодаргайжыдарын болгаш байыдарын чайлашчок негеп турар. Ындыг тудуш холбаа чокка бодунуң чаартыкчы күжүн болгаш революсчу шынарын чидирер апаар. Ынчангаш марксизмниң аңгы-аңгы номналдарын аная-ла шээжилеп, оларны амыдыралдан хоорулчак догмаларын чыындызы кылдыр хуулдурарынга, өөредигниң алыс утказын эвес, а үжүктерин шингээдиринге Ленин кезээде удурланып чораан. Аңгы-аңгы номналдарны шээжилеп алыр эвес, харын бүдүн болгаш дес-дараалашкак өөредиг болур марксизмни чаа төөгүлүг дуржулгага таарыштыр ажыглаары болгаш хөгжүдери — марксизмниң революсчу утка-шынарын шын билип алырының болгаш ажылчын аңгының дайынчы идейлиг чепсээ болур, оон күжүнүң үндезидел сууру болур деп Ленин көрген.

Марксизмни догма янзылыг кылдыр көрүп турган меньшевиктерни шоотпушаан, Ленин «...Өөренишкеннер, ынчалзажок билбээннер, шээжилепкеннер, ынчалзажок боданмаанар.

Үжүүн номчуза-даа, утказын билбээннер» — деп бижээн. (Чогаалдарының долу чыылдазы, т. 10, арын 368).

Марксизмни Ленининиң чаа төөгүлүг байдалдарда хөгжүткенин буржуаз идеологтар болгаш янзы-бүрү догматиктер Ленининиң марксизмден атказарлааны кылдыр көргүзерин болгаш Маркстың өөредиинге ленинизмни ынчаалдыр удурланыштырарын орадлашкаанар. Теория-даа, практика-даа талазы-биле шагда-ла чылча шаптырган бо арга марксизм-ленинизмни нүүлдээрлериниң ам безин ынакшылдыг аргаларының бирээзи болуп турар. Чежемейниңзы кандыгыл дээр болза, ол дээрге биче буржуазчы авантюризмниң болгаш улуг күрүнеазрек шовинизмниң туруштарындан марксизм-ленинизмниң хажыдыышкыны болгаш ревизиязы болур. Ындыг болурда ол дээрге хоозун революсчу шуугаазын чулчуруушкуннуг, хөөрем домактардан түткен. Революсчу теорияның пролетаржы интернационализмниң дугайында, ажылчын аңгының башкарыкчы ролюнуң дугайында, партия дугайында, социализм тургузуушкунунуң оруктарының болгаш аргаларының дугайында ышкаш ындыг үндезин айтырыгларын эң карызы-биле үреп турар чүве болганда ону канчаар марксизм-ленинизмниң «дээди» чадазы дээр боор?

Кайы-бир чурттуң ажылчын аңгызының болгаш ажылчы чоннарының байдалдары кандыг-даа янзы болза, оларның мурнунда кандыг-даа сорулгалар туруп турза, коммунистиг болгаш ажылчын партияларга ленинизм карачаңгыс орук айтыр сылдызы, ол сорулгаларны шын шиитпирээзиниң айтыышкыннары ында бар.

2.

Амгы үеник ниитилел-политиктиг амыдыралында Ленининиң номналында үндезилели салдынмаан ындыг чаңгыс-даа айтырыг чок.

Эртемниг коммунизмге эң улуг салыышкын болур социалистиг революцияның марксисчи теориязын В. И. Ленининиң ажылдан кылганы канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг. Революция теориязының бүгү айтырыглары—революцияның объективтиг белеткел суурларының дугайында, шимчедикчи күштериниң дугайында, революцияның чедиишкиниг болурунуң негелделериниң дугайында айтырыглар Ленининиң ажылдарында бүгү талалыг болгаш ханы чыыттынган. Социалистиг революцияның ленинчи теориязының чугула чардынмас кезээ болза буржуаз-демократтыг революцияның социалистиг революцияже шилчип киреринин дугайында, ол шилчип киреринин ниитилелдериниң дугайында амгы байдалдарда чугула ужур-дузалыг идеялары болур. Буржуаз-демократтыг революцияның социалистиг революцияже шилчип киреринин теориязы болза социалистиг идеалдарның эдилекчизи пролетариаттың гегемон болур демиселин тараачыннарның, ажылчы чоннуң өске кезектеринин революстуг демисели-биле база национал-хосталгалыг шимчээшкин-биле социалистиг революцияны каттыштырар дээр дугайында Ленининиң өөредин-биле тудуш холбашкан.

Империализмниң ханы марксисчи анализи, оон хөгжүлдезинин шураашкын хевирлиин илереткени социализм баштайгы удаазында хөй эвес, азы харын-даа чаңгыс тускайлаң чуртка тиилеп болур дээр дугайында түүнелди кылыр арганы Ленинге берген.

Социалистиг революцияның ленинчи теориязы практикага чайынаанчак бадыткаттынган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгези, ССРЭ-де социализмни тургусканы болгаш коммунизмни калбаа-биле тургузарынче шилчээни, социализмниң делегей системазының тургустунганы, колониализмниң буурааашкыны, Азияның болгаш Африканың чамдык чурттарының капиталистиг эвес хөгжүлдениң оруунче киргени—бо бүгү болза делегейниң революстуг чорудулгазының дугайында ленинчи идеяларның тиилелгези-дир.

Пролетариат диктатуразының, социализм тургузуушкунунуң үезинде ниитилелди чаарты тургузарының шиитпирлиг күжү болур социалистиг күрүнеңиң ролюн Ленин айтып көргүскен. Пролетариат диктатуразы күчүлел талазын, мөлчүкчүлерниң удурланыышкынын сый-шаазарын чайлаш чок баш удур көрүп турарын көргүспүшаан, Ленин пролетаржы диктатураның кол утка-шынары оон тургузукчу ролюнда, ажылчын аңгының талазындан бүгү ниитилелдериниң дугайында, коммунистиг ниитилелдиң ийи фазаларының дугайында чугула айтыышкыннарны Ленин биске арттырып берген.

Пролетариат диктатуразының янзы-бүрү хевирлериниң дугайында ленинчи номнал чугула ужур-дузалыг. «Капитализмден социализмче шилчилге политиктиг хевирлериниң канчаар-даа аажок өлбекшилин болгаш хөй янзызын бербейн барып шыдавас-ла харын, ынчалза-даа оларның алыс утказы чаңгыс: пролетариаттың диктатуразы болур» (Чогаалдарының долу чыылдазы, т. 33, арын 35). Ленининиң бо номналы социализм чурттарының күрүне тургузуушкунунуң практиказында бистиң хүннеривисте бүрүн бадыткаттынган.

ССРЭ-де пролетариат диктатуразының күрүнези социализмниң тиилээни-биле ажылчын аңгының удуртукчу ролю турда, бүгү улустуң политиктиг организациязы болу берген. Бүгү улустуң күрүнези пролетариат диктатуразының хөрээн уламчылап турар. Совет күрүне социалистиг өске күрүнелер-биле кады империализмге удур аңгы демиселин делегей ареназынга чорудуп турар.

ССРЭ-де социализм тургузарының планын ажылдап чогааткаш, В. И. Ленин марксизмге, эртемниг коммунизмниң теориязынга улуг салыышкынны киирген. Экономика талазы-биле хожудангайының ужурундан Россияга социализмни тургузуп болбас деп бадыткап турган янзы-бүрү дүжүп беркичи агыышкыннарга удур демиселинге Ленин бистиң чуртувуста социалистиг ниитилелди бүрүн тургузарынга бүгү херектиг болгаш эргежок чугула чүүлдер шупту барын көргүскен. Социализмдеп коммунизмче шилчиринин дүрүмнериниң дугайында, коммунистиг ниитилелдиң ийи фазаларының дугайында чугула айтыышкыннарны Ленин биске арттырып берген.

ДҮЖҮТТҮ ӨРТТЕН КАМГАЛААР

Республиканың көдээ ажылагыйының ажыл-ишчилери бо юбилейлиг чылда чаагай дүжүттү өстүрүп турары-биле чергелештир амгы үедо сиген кеаилдезинде массалыг хаара туттунганнар. Дүжүттү чогуур үезинде чидириг чок ажаан алыры — эрге-чагырганың алдарлыг байырлалынга база бир улуг белек болганы ол.

Янзы-бүрү чылдагааннардан болгулай бээр өрт айыылындан сиген, тараа дүжүдүн камгалаар чорук үстүнде чаагай сорулганы күүседиринге улуг идигин бээр. Тараа, сиген шөлдеринге, шаңнарга, складтарга болгаш сараттарга өрттер нургулайында-ла кайы хамаан чок шаккаш октаан оттуг ыяштардан, таакпы оттарындан, урутларының отбиле чазыыл чок ойнаанындан, автомашиналарның, тракторларның болгаш комбайнларның база өскедаа ажаан алышкынга киржип турар машина-техниканың от өжүрүкчүлери-биле хандыртынмаанындан, оларның хоолайларындан үнген чалбыыш оттарындан, шын эвес кылдынган электри удаазынарындан база кывар чаар материалдарны өртке удур саавыр өзугаар ажыглаазындан, чамдык таварылгаларда тараа кургадыр черлерни шын эвес ажылгаанындан болуп турар.

Эрткен чылын үстүнде айыткан чылдагааннардан Бин-Хем, Каа-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга болгаш Тес-Хем районнарының ажыл-агыйларында сиген, тараа өрттенген таварылгалар бар. Ынчангаш республиканың колхозтарының баштаар черлери, совхозтар дирекциялары болгаш «Сельхозтехника» каттыжышкыннарының удуртукчулары ажаан алышкынга киржир машиналарны тараа кургадыр черлерни, шаңнарны, складтарны өрттен айыыл чок болдуруп, аңаа удур дериг-херекселдер-биле хандырып, бо талазы-биле шынгыы корум-чурумну тургузар ужурлуг.

Таңды районда «Тиилелге» совхозтун удуртукчулары өртке удур белеткел ажылдарын чыл бүрүде эки организастап, ажаан алышкынга киржир машина-техниканы өрттен айыыл чок кылдыр септеп, четчир санныг өрт өжүрер дериг-херекселдер-биле хандырып келген. Тараа, сиген шөлдерин өрттен камгалаар сорулга-биле үзүктей чарып турар. Ылаңгыя дүжүт ажаан алышкынынга ажылдаар механизаторларны, ажылчыннарны тускай план өзүтаар өртке удур демисежиринге өөредип турар. Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхозунда дүжүттү өрттен камгалаар талазы-биле ажыл база багай эвес тургустунган. Мында өртке удур бөлүктүү кежигүннери тараа ажаап алышкынының үезинде шөлдерге, шаңнарга болгаш складтарга дүн-хүн иштинде эвлечиин дежурныйлап турарлар.

Түс районуң Жданов аттыг колхозунда өртке удур демисел талазыбиле кандыг-даа хемчеглер алдынмайын турары четпес. Мында ажаап алышкынга кирер машина-техниканы өрт өжүрер дериг херекселдер-биле хандырбаан. Өрт өжүреринге тускайлаан кудукту казып эгелээнден бээр 10 ажыг чылдар эрткен, колхоз баштаар черинің бо дугайында хемчег албайн келгени дыка четпес. Бин-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунда, Каа-Хемде «Совет Тыва» совхозта өртке удур хемчеглер база-ла кончуг кошкак тургустунган.

Сорулга болза, колхозтарның, совхозтарның ховуларында ажылдаар механизаторлардан эгелээш, көдээниң бүгү ажыл-ишчилери өрт айыылын болдурбазының бөдүүн дүрүмнерин билген турар болгаш ону шыңгыы сагыыр херек. Чолаачы, механизатор бүрүзүнден көдээ ажылагый машиналарының ыш үнер хоолайларында өрт эрттирбес тускай херекселдерни кылган турарын негээр. Ол ышкаш комбайн, трактор болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарының электри дамчыыр удаазынарын электриниң айыыл чок чүрүмнарының негелдезин өзугаар өрт айыылы болбас кылдыр магадылаар херек. Кывар-чаар материалдар кудар савалары, бензин, солярка хоолайларын төктүр, төгүлбезин доктаамал хынаар. Комбайнларга болгаш өске-даа машиналарга кывар-чаар материалдар кудар черни сыпта тараадан, шаңнардан, складтардан ырак, долгандыр өзүк-сигенин аштап-арыглаан тускай черлерге ажылап кылыр. Ол ышкаш кывар-чаар үүлдер кудар өртке удур тускай херекселдерни ажыглаары чугула. Комбайн бүрүзүнүң дүрбүжер кезектериниде өрт өөскүвес кылдыр таарыштыр кылыр болгаш ажылдап турган үеде оларны үргүлүү аштаар херек. Бир комбайнга-ла от өжүрер 2 херексел, 2 демир хүүрек, 2 ширбинл, 1,5—1,5 метр хемчээлдиг кидис азы кылын сукно пес, суглуг бир сава, бир куруг кочал мыңдыг үүлдер албан турар ужурлуг. А трактор, автомашина бүрүзү бирден эвээш эвес өрт өжүрерлиг, кидистиг, хүүректиг, ширбилдиг болур.

Сыпта тараның, сараат сигениниң чоогунга өрт үнген таварылгаларда тараның азы сараатты долгандыр черни 2 метр калбак кылдыр үзе чарар. Бо бүгүнү магадылаан техника чоок кавыга белен турар ужурлуг.

Шаңнарны организастаарда дараазында үүлдерни сагыыр: шаңны чурттакчылыг черлерден, мал кажааларындан, аргыжар оруктардан ырадыр, аргалыг-ла болза суг чоогунга тургусса эки. Бир эвес шаңтараа аңгызында азы сигениг черде тургустунган болза, ону долгандыр үш метр хире черниң от сигенин арыглап аштаар болгаш андазын-биле чарган камгалал шугумну тургузар ужурлуг. Шаң, склад бүрүзү өрт өжүрер четчир санныг насостарлыг, суглуг досжаарларлыг, коалдарлыг, элезиниг хааржактарлыг, хүүректерлиг, өрт өжүрер херекселдиг, кидистерлиг, чадаларлыг болур. Бо херекселдерни кызыл будук-биле будаап көскү черлерге үргүлчү белен тургузаар. Өрт болу бергенде дүвүрөөзин үндүрер өткир медээ демирлерни азар ийикпе, азы электри сигналдарын тургузары чугула.

Тараа, сиген аразында шаңнарга складтарга дүнеки эзлчет ажылдаарда үүгле электри чырыың, бир эвес электри чок болза хагдынчак «часкы» дээр керосин лампазын ажылап болур. Шаңнарга, тараа хүлээп алыр черлерде кургадыкчыларның болгаш электри дамчыыр удаазынарның чанынга өрт айыылын болдурбазын хайгаараар тускай кижилерни тургузар.

Тараа, сиген шөлдерин, хову турлагларын, шаңнарны доктаамал хынап көрүп турар аътты, чадаг тускай кижилерни организастаары чугула. Мынчангаш сыпта тараа, шаңнар, сараттар чанынга одагланып болбас. Одагларны өрт үнмес хирелиг тускай черлерге кылыр.

Курган тараа, сиген болгаш склад, шаңнар чанынга таакпылап, ажык от кыпсып болбас. Таакпылаар черлерни тускайлаар херек.

Тараа, сиген аразынга, шаңнар, складтар чанынга бичии уруглар ойнадып болбас. Ылаңгыя ажаап алышкынын үезинде уруглар ойнаар тускай шөлдерни тургузар чорук чугула. Үстүнде айыткан организастыг хемчеглерни күүседир сорулга-биле колхоз, совхозтарның, салбырларның, бригадаларның удуртукчулары болгаш дүжүт ажаап алышкынында ажылдап турар бүгү ажылишчилер тодаргай хемчеглерни алыры чугула.

Дүжүт — бистиң байлаавыс, ону өрт айыылындан болгаш өске-даа чидириглерден камгалаары кижи бүрүзүнүң хүлээлгеи.

С. КУУЛАР,

Тыва АССР-ниң иитииниң корум-чурум камгалалының министерствозунуң өртке удур килдизиниң улуг инспектору.

Ажылчын кооперация

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозта ажылчын кооперациязы Октябрьның социалистиг Улуг революциязының төөгүлүг 50 чылынга чедиишкиниг ужуражыр сорулга-биле «ҮТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперация биле социалистиг чарыштыг салган. Ол ышкаш кооперацияның садыг четкилериниң база тус-тус ажылдакчыларның аразында юбилейлиг чылдың эгезинден тура-ла социалистиг чарыш чоруп турар. Оон түнелинде бирги чартык чылда эки көргүзүглер чедип алдынган. Ажылчын кооперация бараан саарылгазының чартык чылда планын 102,2 хуу, ниитиниң чемненилгезиниң саарылга планын 102 хуу, хуучу кежигүннер хүлээп алыры 134 хуу, чурттакчы чонга номну тарадып садарының саарылга планын 115 хуу күүседкен. Эрткен чылдың бирги чартыы-биле деңнээрге бо чылдың ол үезинде чурттакчы чонга 68200 рубльдің аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарын саткан.

Садыг ажылдакчыларының аразында мурнакчыларның саны база өскен. Автолавканың чолаачы-садыгжызы Чечек-оол Ховалыг, хоочун садыгжы Дарташ Донгак «Совет садыгның шылгаракчызы» деп хөрек демдээ-биле шаңнатканнар. Ол дээрге садыгжы кижиниң харыысалгалыг ажылын улуг үнелеп көргениниң хереченгизи-дир. Ажыл-агый магазинининг эргелекчизи Е. А. Зайцева бирги чартык чылда саарылга планын 116 хуу күүседкен. Ном магазинининг эргелекчизи В. М. Гондеренко, № 1 ларёк эргелекчизи М. В. Филатова саарылга планын база ажыр күүседкилээн.

«Найырал» совхозта ажылчын кооперацияның коллективи бүгү совет кижилер-биле бир дөмей төөгүлүг ойга алдар болдурган социалистиг чарышты калбартып чорударын детквишаан, партия, профэвилел организациялары, кооперация баштаар чери ай, квартал санында чарыштың түнелин үндүрүп, мурнакчыларны илередип, садыглаашкынның мурнакчы арганларын болдунар шаа-биле ажыглап келген. Юбилейлиг чылдың бирги чартыында чонну бараан-биле хандырар болгаш садыглаашкынның культуразын бедидер база бараап саарылгазының талазы-биле көскү чедиишкиннерлиг болган коллективтер база бар. Чаа-Хөл көдээ магазининиң коллективи (эргелекчизи С. Мишина) коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чаалап алган. Чаа-Хөл столоваязының коллективи чартык чылда саарылга планын ажыр күүседкен болгаш юбилейлиг чылда коммунистиг күш-ажыл бригадазы деп бедик атты чедип алыр дээш демисежип турарлар. Автолавканың чолаачы-садыгжылары Ч. Кашпыдай, Х. Намзын оларга коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары деп атты база тывыскан.

Социалистиг чарышты организастап турарывыста чедимчелиг эки талалар бар-даа болза, ам-даа чамдык чедир кылдынмайын турар үүлдер бар. Садып алыкчыларның негелдехереглелдерин хандырар талазы-биле боттуг ажылдарны чорудар ужурлуг бис.

Бистиң ажылчын кооперациявыстың ажылдакчылары күш-ажылдың сагылга-чурумун шыңгыы сагып турган, социалистиг чарышты улам калбартпышаан, юбилейлиг чылдың байырлалынга төлептиг ужуражыр хүлээлгелиг.

К. КОМБУ.

ДЕНИЗЛЕКБОРДА ДАРЫЗАЛКАДА ДЕНИЗЛЕКБОРДА

Коммунистерниң байырлалы

ПАРИЖ. (СЭТА). «Юманите» солунунуң дыннатканы-биле алырга, беш муң кижи түс черниң чаңчыл болган байырлалынга киришкен. Францияның Коммунистиг партиязының түс чөрде федерациязы ук байырлалды Валлон-пон-Д'арк хоорайга (Ардеш департамент (Мурнуу Франция) организастаан.

Байырлалдың түнелинде митинг болган. Анда сенатор-коммунист Жорж Коньо демиселдің амгы үеча-лазында коммунистерниң сорулгаларының дугайында делгереңгей чүве чугаалаан.

Марксисчи номнуң делгелге-садыы чыылганнарның улуг сонуургалын болдурган.

Министрлерниң ужуражыышкыны

ХАРТУМ. (СЭТА). Араб чурттарының даштыкы херектер министрлериниң конференциязының ажыдыышкынынга чүве чугаалап турган, Суданның премьер-министри Мухаммед Ахмед Махджуб араб күрүнелерниң каттышкан фронтузунуң болгаш чаңгыс аай хөделиишкиннериниң мырыңай эргежок чугула негеттинин турарын айыткан.

Израиль империалистиг агрессия араб улустарның хамаарышпас чоруунга удур империалистиг кампанияның кезии болурундан өске чүү-даа эвес дээрзин Махджуб чугаалаан.

Бүгү араб делегей бистиң конференциявысты хайгаарап, араб кижи бүрүзү оон түнелдерин четтикпейн манап турар деп, Суданның премьер-министри медегээн. Конференция хөделиишкиннериниң каттышкан планын араб делегейте бээр дээрзинге бүгү кижилер идеген турар. Бис ындыг планны бүрүү-биле боттандырып шыдаар-даа бис. Чыылдырарынга идеген турарывыс ам болур төвүлел хуралга араб күрүнелериниң баштыңнары ол планны түүлдүгүүнүп көөр апаар.

Махджубтың чугаазының соонда конференцияның киржикчилери хүн айтырын чугаалажып көөрүн эгелээн. Үш хүн үргүлчүлээр конференцияның ажылы хаалчак байдалга эртер.

Тараачыннар чыскаалы

ПАРИЖ. (СЭТА). Аверон департаментиниң тараачыннарының массалыг чыскаалы Вильфранш (Мурнуу Франция) хоорайга болган. Өл дугайын Франс Пресс агентилел дыннадып турар.

Чыскаалдың киржикчилери көдээ ажыл-агый продукциязына, ылаңгыя эзтке мөөнеп садар өртектерниң деңнелиниң куду болуп турарынга удурланыышкынын илергейлээри-биле префектураның бажыңының баарына чыылган. Садып алыышкын өртектериниң онза чавызы тараачыннарны хоозурадып, үүгле чалби садыгжыларга хөй конвааны берип турар. Чилби садыгжылар көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерлиниң болгаш продукциянның хереглекчилериниң күселиби-биле байып ап турар. Хереглекчилер чем продуктуну рыноктордан болгаш магазиннерден ең вар өртектер-биле садып алыр ужурга таваржып турар.

Тараачыннарның негелделерин бижээн дилегни эрге-чагырганың төлээлекчизинге дамчыдып берген соонда чыскаал доозулган.

Сирий тараачыннарның шуулганы

ДАМАСК. Сирия Республиканың тараачыннар ассоциациязының Бүгү-ниити федерациязының ийги конференциязы бодунуң ажылын дооскан. Ук конференция сөөлгү үеде чурттуң иштики политиктиг амыдыралының талазы-биле чугула болуушкун болган.

Чоокку Чөөн чүкте тургустунган байдал-биле холбаштыр ол конференцияның ужур-дузазын онза бедии-биле үнелеп көрүп турар. Чуге дээрге Сирияның кызыл-тас, арбай болгаш көдээ ажыл-агыйның өскедаа культураларын тараан үнүштүжүктүр 500 дөрбелчин километр хире черин агрессорлар эжелеп алган. Бо чорук конференцияның чорудуушкунунга болгаш характеринге бодунуң салдарын чедиргени чайгаар билдингир-дир. Конференция чонну болгаш армияны эргежок чугула аъш-чем-биле хандырар сорулганы барымдаалааш, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң продукциязын көвүдедириниче угландырган эрсмаадырлыг күш-ажылче тараачын массаларны мобилизастаар деп кол лозуңнуң адаа-биле эрткен.

Боттарының саналдарынга делегаттар израиль чагырыкчыларны болгаш оларның англи-америк өмээржикчилерин килеңиээшкин-биле каргап, эжелеткен араб девискээрлерден израиль шериглерни доп-дораан үндүрерин негээн.

Конференцияга көдээ ажыл-агый болгаш аграр реформазының министри Фаиз Джасемниң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан. Чурттуң көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин чаартыр талазы-биле сирий чазактың программазын ол тайылбырлаан. Конференцияның хүлээп алган шиитпирлериниң утка-шынары хөгжүлдениң капиталистиг эвес оруунче чурттуң холга алган угланыышкынынга бүрүү-биле дүгжүп турар. Чижээ, чуртка көдээ ажылагый реформазын туюлунга чедир эң шиитпирлиг чорударын, хуузунда ажыглаар черни өскениң күш-ажылын мөлчүвейн тургаш, чер эзэн бодунуң күш-ажылы-биле ажылдап шыдаар арганы берип турар ындыг хемчээлдеринге чедир кызыгаарлаарын конференция саналдаан. Сирияның бүгү черинге кооперативтерни тургузарын болгаш быжыглаарын конференция эргежок чугула деп саналаан.

Көдээ ажыл-агыйның продуктуларын бүдүрерин планнаар болгаш контрольдаар күрүне органнарын тургузарының чугулаасын конференцияның шиитпирлеринде база демдеглеп турар.

(СЭТА).

Негрлерге удур президент комиссиязында

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Чазактың улуг дужаалдыг дужуметтери «хамааты корум-чурум чок чорукту» (АКШ-та раса хөлзөөшкиннерин албан өзүзү-биле ынчаар айтыг турар) истеп хынаар талазы-биле президент комиссиязынга өчүктерин берген. Президент Кеннединиң өлүргениниң байдалдарын истеп хынаар талаазы-биле комиссияның кол юрист консультантызы Ранкин, юстиция министринин оралакчызы Э. Кристофор болгаш истелгениң федералдыг бюрозунуң директору Э. Гувер Иллинойс штаттың губернатору Отто Кернер баштаан комиссияның мурнунга чүве чугаалаан. Комиссияның хаалчак байдалга эртер хуралдарынга албаның өске-даа кижилери база чүве чугаалаар.

Ак бажыңга болган парлалга конференциязынга «хамааты корум-чурум чок чорукту» истеп хынаар талазы-биле президент комиссиязының күүсекчи директору Дэвид Гинзбургтуң медегээни: комиссияның кежигүннери дужуметтериниң чугаазын дыңнаан соонда негрлериниң тура халыышкыны болган хоорайларга барып истелгени чорудар.

Нигерияда байдал

ЛАГОС. (СЭТА). Федералдыг шериглер Нигерияның Чөөн областының найысылалы Энугу хоорайдан соңгу талаже 60 километр ырак турар Оболо хоорайны эзлеп алган дээрзин федералдыг армияның командылал черинің төлээлекчизи медеглээн. Федералдыг армияның төлээлекчизиниң айытканы-биле алырга, Оболо хоорай Энугунуң чоогунга чөөн-нигерий шериглериниң чугула даяныр пунктузу болуп турган.

Вьетнамче линкор чорудар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АП агентилелдің дыңнатканы-биле алырга, камгалал министри Роберт Макнамара «Нью-джерси» дээр линкорну курлавыр күштен алгаш, дайын чорудулгаларынга киржир кылдыр Вьетнамче чорудар дутайында айтыышкынны берген.

Дайынзырактарның аян-чоруу

ЛОНДОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Л. Джонсонуң Чаа Зеландияда чеде берген тускай төлээлекчилери М. Тэйлор, К. Клиффорд чаа зеланд чазактың удуртукчуларыбиле чугаалажыышкыннарны кылган.

Оон мурнуу чарыында америк эмиссарлар Мурнуу Вьетнамга, Таиландыга болгаш Австралияга барып, Вьетнамда агрессчи дайынга боттарының эвилелчилериниң «шериг күженишкиннерин» көвүдедир дугайында чугаалажыышкыннарны ол чурттарның чазактарының удуртукчулары-биле кылган. Чаа Зеландияның премьер-министри Холлок болгаш чаа зеланд министрлер-биле чугаалажыышкыннар чоруп турда, америк төлээлекчилер сөөлгү үеде Вьетнамда дайын чорудулгазының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген дээрзин Рейтер агентилел айтып турар. Чугаалажыышкыннар болуп турган парламентиниң бажыңының чанынга чүс-чүс чыскаалчылар чыылган болгаш Вьетнамда америк агрессчи дайынга удурланыышкынының лозуңнарын тудуп алгаш чоруп турган деп, агентилел демдеглеп турар.

АКШ. Детройт хоорайда негр чоннуң бодунуң эргелери дээш демисели үргүлчүлеп турар. Президент Джонсонуң дужаалын өзүгаар негр чоннуң тура халыышкынын базарынга киржир кылдыр федералдыг шериглерни Детройтче чоруткан.

ЧУРУКТА: солдаттар болгаш полиция негр аныяктарны үжеп тур.

АП—СЭТА-ның фотозу.

ХӨДЕЛИИШКИННИҢ МӨҢГЕ ДИРИГ ҮНЕР ДӨЗУ

Барыын чүкке пролетар революциязы баш бурунгаар тиилевээн турда, бистиң чуртувуска социализм тиилелгези болдунмас деп бадыткаышаан, ажылчын аңгының иштинге бүзүрел чок чорукту нептередип турган троцкизмни, идей болгаш политика талазы-биле чылча шапкаш, чуртту индустриализастаарының болгаш көдээ ажыл-агыйны коллективизастаарының бедик темпилеринге база кулактарны аңгы кылдыр узуткаарынга удур туржуп турган барыын үзелдиглерни чылча шапкаш, бистиң партиявыс ленинчи планны удуртулга болдургаш, совет улусту ленинчи орук-биле эдерткен.

ССРЭ-де социализм бүрүн болгаш туюлунга чедир тиилээн, совет улус ленинчи партияның удуртулгазыбиле коммунизмниң улуг чаагай тудуун тургузуп турар.

3.

Национал айтырыгларның талазыбиле В. И. Ленинниң ажылдары канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг. Бо айтырыгны бүгү талалыг болгаш ханы ажылдан кылганы кижи төрелгетеннің мурнунга Ленинниң улуг ачы-хавыяаларының бирээзи болур. Национал айтырыын шын билири болгаш практикага ону шиитпирлээри социализмниң салым-чолунга онза чугула ужур-дузалыг дээрзин Ленин көргүскен.

Буржуаз национализмге удур, ажылчы чонга оон хоралыг салдарынга удур демиселди коммунистиг, ажылчын партияларының чугула сорулгаларының бирээзи деп Ленин саналаан. Ажылчы чоннуң медерелин национализмниң хораны-биле хоранаап, оларның чаңгыс эвин бузар, оларның күжүн оон-биле үрээрин оралдажып турар капитализмге удур демиселге пролетаржы интернационализмниң принциптеринге бүгү нацияларның ажылчын аңгызын сырый каттыштырарын Владимир Ильич шиитпирлиг күш кылдыр көрүп чораан. Национал өжөөннешкек чорукту, улустар аразынга бүзүрешпес чорукту ажыптиилээрин Ленин ажылчы чоннуң тиилелгезиниң революстуг хереткиң чурт бүрүзүнге болгаш бүгү делегей хемчээлинге чедиишкинниг бурунгаар шимчээриниң сууру кылдыр көрген. «Бистер — национал өжөөннешкек чоруктун, националдарның ылгажыр чоруунун, национал тускайланыр чоруктуң удурланыкчылары бис. Бистер — бүгү делегейжилер, интернационалистер бис»—деп, Владимир Ильич айыткан. (Чогаалдарының долу чыылдазы, т. 40. арын 43).

В. И. Ленин пролетариаттың национал болгаш интернационалдыг сорулгаларының чаңгыс эвин болгаш чардынмазын кезээде камгалап чораан. Социализмниң идеяларын национализтиг бүдүүлүк үзелдерге эптештиреринің, пролетариаттың ажылчы чоннуң интернационалчы, ниити сорулгаларын оларга дүжүп бериптер дээр оралдажыышкыннарны Ленинниң талазыдан шиитпирлиг ойтур шаап турган. «...Национализмниң талазынга кым-на туруп алыр болдур, ол кижи бодунуң националын, бодунуң национал ажылчын шимчээшкинин кыдат хана-биле бүзээлээр күзелге чайгаар-ла чедип турар, ындыг кижини хоорай, чер, суур бүрүзүнге ындыг хана тургузар апаары безин эгендирбейн турар, чарылдырар болгаш үүрмектээр тактиказы-биле ол ындыг кижи бүгү нацияларның, бүгү рассаларның, бүгү дылдарның пролетарийлерин чоокшулаштырарының болгаш каттыштырарының улуг чалгыыч херекке албазынче хуулдуруп турары безин эгендирбейн турар» деп Ленин бижээн (Чогаалдарының долу чыылдазы, т. 7, арын 325).

Бүгү чурттарның ажылчыннарының болгаш ажылчы чоннарының чаңгыс эви дээш чалбыыштыг демиселчи, пролетаржы интернационализми дээш туруштуг демиселдің чарлакчызы Ленин интернационализмни ёзу-барымдаалап, сөс кырынга хүлээп көөрүнге удур туржуп чораан болгаш ону амыдыралга боттандырарын негеп турган. II Интернационалдың ажылдакчыларының үндезин четпестериниң бирээзи болза интернационализмни үүгле сөс кырынга хүлээп коргеш, херек кырында ажылчыннарны болгаш ажылчы чоннарны чарылдырар болгаш аңгыландырарынын шугумун чорудуп турганында деп Ленин саналаан.

Ажылчын шимчээшкининче, социалистиг болгаш коммунистиг шимчээшкиниң иштинде национал демиселче националистиг үзелдерни киирер чорукту кандыг-даа дарлалдан бодунуң хосталыры дээш база чаа амыдыралды ҮТҮРГҮЗАР дээш ажылчы чоннарның демиселиниң улуг херээн өлүрүп болур ындыг хоралыг чорук деп Ленин саналаан.

Совет Эвилелинге социалистиг тургузуушкунунуң чорудулгазында национал айтырыының талазы-биле ленинчи программа боттанган. Бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү улустарының социалистиг акы-дуңмалышкы чоруу чуртта быжыккан, политика, экономика болгаш культура талазы-биле ылаптыг деп чорукту оларга хандырып берген.

СЭКП, коммунистерниң бүгү делегей армиязының отрядтарының бирээзи болбушаан, Ленинниң чагыларын эдербишаан, пролетаржы интернационализмниң принциптерин амыдыралга боттандырып келген болгаш боттандырып-даа турар, Марксизм-ленинизмге үндезилээш коммунистиг хүрээлениң чаңгызэви дээш демисежип турар, ол болза делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң эң чугула айтырыы болуп турар. Марксисчи-ленинчи өске-даа партиялар-биле кады бистиң партиявыс амгы делегей хөгжүлдезиниң, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң чугула айтырыгларын идепкейлиг ажылдап кылып турар.

Коммунистиг партияларның стратегиязының болгаш тактиказының бүгү кол-кол болгаш чугула айтырыгларын Ленин ажылдап кылган. «Коммунизмде уругларның «чөөннээр» аарыы» деп Ленинниң ажылы бо талазы-биле ында ужур-дузалыг. Реформизмни, ажык оппортунизмни ажылчын шимчээшкининиң иштинде кол дайзын деп көрбүшаан, ооң-биле чергелештир «чөөн» оппортунизмниң бүгү айыылдыын, революстуг коя чугааның, тактиканы тодарадып тура тодаргай байдалдарны «чөөннериниң» барымдаалап көөр күзел чогунуң болгаш билбезиниң хоразын Ленин илередип көргүскен. Коммунистиг, ажылчын шимчээшкининиң интернационалдыг тактиказының чаңгыс эви «коммунизмниң кол-кол принциптерин ынчалдыр ажыглаарын, чүл дээрге, ол принциптерни таварылга бүрүзүнде хевирин шын өскертип, шын таарыштырып, оларны аңгы-аңгы национал болгаш национал-күрүнеге ажыглаан турарын...» негеп турар деп Ленин өөреткен (Чогаалдарының долу чыылдазы, т. 41, арын 77).

Боттуг революстуг хөделиишкинни болгаш ёзулуг революстуг тактиканы солуп турар «чөөн» домактар пролетар революциязының херээнге чамдык таварылгада улуг когаралды чедирип болур деп Ленин саналаан. Коминтерниң III Конгрезинин үезинде «чөөннериниң» идип үндүргени «шаап халдаарының теориязы» дээр чүвеге Ленин удурланып үнген, ол «теорияның» алыс утказы болза боттуг байдалдарны барымдаалавайн кезээде шаап халдаарында болуп турган. Масса дээш демиселдің база капитализмге удур демиселдің чугула чепсээ чаңгыс фронтунуң тактиказы деп Ленин саналаан. «Чаңгыс фронтунуң тактиказының эчис сорулгазы болгаш утка-шынары чүдел дизе, капиталга удур демиселче ажылчыннарның улам-на хөй калбак массаларын хандыдары болур... деп Ленин бижээн. (Чогаалдарының долу чыылдазы. т. 45, арын 131). Ленинчи бо номнал бистиң хүннеривисте кайы хире эргежок ужур-дузалыг болуп турарының дугайында хөй чугаалап турган херээдаа чок.

4.

В. И. Ленин — чаа хеварниң пролетаржы партиязының үндезилекчизи болгаш баштыңчызы, партия дугайында бүдүн өөредигин тургускан, партия амыдыралының нормаларын болгаш партийжи удуртулганың принциптерин, оон стратегиязын болгаш тактиказын ажылдап кылган. Пролетариаттың авангарды, оон организакчызы болгаш удуртукчузу болур партияның ролюн болгаш ужур-дузазын бүгү тала-биле үндезилээн, партияның күжүнүң үнер дөзүн революстуг теорияга шынчызын, теорияның арыг-шевери болгаш ону чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүдер дээш демисел, партияның хүрээлениниң чаңгыс эвин, партияга удур агыышкыннар-биле демиселди, массалар-биле чарылбас харылзааны илередип ажыктан.

Совет ниитилелдің удуртукчу болгаш башкарыкчы күжү — СЭКП бодунуң ажылының бүгү ажыл-чорудулгазында Ленинниң идеяларын бүгү талаларга болгаш кезээде удуртулга болдуруп келген. Ленинчи чагыгларны амыдыралга боттандырбышаан, чуртту ленинчи орук-биле эдертпишаан, партия ленинчи өөредигин улам ыңай хөгжүткен. Марксизм-ленинизмни чогаадыкчы ёзубиле хөгжүдеринге боттарының салыышкынарын акы-дуңма өске-даа партиялар биле кирип турар.

Бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкунунуң үндезин айтырыглары: социализмниң коммунизмче шилчип киреринің хоойлуларының дугайы, коммунизмниң материал-техниктиг бааза-зын тургузар дугайы, социалистиг ниитилел харылзааларын коммунистиг бүдүрүлге харылзааларынче чаартырының дугайы, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң дугайы, амгы үе-чадада социалистиг күрүненің болгаш партияның ролюнуң дугайы — бо бүгү айтырыглар партияның съездилериниң шиитпирлеринде, ТК-ның Пленумнарының доктаалдарында улам ыңай хөгжүттүнген, партияның чаа Программазында илереттинген.

Коммунизмче орукта чугула үе-чада партияның XXIII съездизи болган. Ленинчи айтыышкынарга үндезилээш, съезд ажыл-агый, политиктиг болгаш культура амыдыралдың бүгү талаларын удуртуруп улам ыңай сайзырангайжыдар талазы-биле шиитпирни хүлээп алган, партияның удуртукчу ролюнуң өзүп турарын көргүскен, бистиң чуртувусту улам ыңай хөгжүдериниң оруктарын ажылдап чогааткан.

Коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын шиитпирлевишаан, бистиң партиявыс ленинчи принциптерни болгаш ленинчи мерген айтыышкынарны удуртулга болдуруп турар. Партия болгаш Совет күрүне экономиктиг болгаш социалдыг хөгжүлдени эртемниг ёзу-биле удуртуруп улуг ужур-дузалыг деп көрүп турар. Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Тезистеринде ТК-ның октябрь болгаш ноябрь (1964 чыл), март болгаш сентябрь (1965 чыл) Пленумнарының ажылдап чогаатканы болгаш партияның XXIII съездизиниң үүлдүг деп көрген хемчегленинің улуг ужур-дузазын онзалап айтып турар. Совет ниитилелдің коммунизмче оруктап хөгжүүрүнге ол хемчеглер чаа үеча-да болуп турар.

Партияның хүлээп алган шиитпирлерин ам амыдыралга боттандырар дээш демисел коммунистиг тургузуушкунуң амгы үе-чадазында партияның ажыл-чорудулгазының кол утка-шынары болуп турар. Коммунизмни тургузуп тура, совет улус улуг интернационалдыг херектиг боттандырып турар.

Партия болгаш Совет чазак даштыкы политиканың талазы-биле шудургу ленинчи шугумну чорудуп турар. Бистиң чуртувус янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң тайбың кожа-хелбээ догуناаларының принцивин камгалап турар, тайбың дээш демисежип турар, империалистиг бөлүктериниң агрессчи хөделиишкиннерин болгаш түткүлдерин сойгалап турар. Совет Эвилели социалистиг өске-даа чурттар-биле кады вьетнам улустуң америк империализмге удур чөптүг демиселинге болгаш Израильдің талазыдан болгаш аңаа оорганланган АКШ-тың империалистериниң агрессиязына удур араб чурттарның улустарының демиселинге дузалап турар.

Тайбыны болгаш улустар аразының айыыл чок чоруун камгалавышаан, Совет күрүне бодунуң камгаланыр арганын өң бедик деңнелге тургузуп келген болгаш моон соңгаар-даа тургузар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының соонда партияның болгаш улустуң эрткен 50 чылдарының дургузунда көстүп көрбөөн бергелер ажып эрттиниген. Ынчалзада бүгү-ле шылгалдалардан партия улам-на каныаттынган, улам-на күштүг болуп үнген, социализм болгаш коммунизм дээш демиселдің улуг хереенің тиилелгезинге улам чайгылыш чок бүзүрелдиг.

Ленинизмниң идеялары — бүгү диптерде болгаш бүгү чурттарда күш-ажылдың кижилеринге дайынчы тук болгаш орук айтыр сылдыс. Миллион-миллион кижилер ленинизмни амыдыралдың үнер дөзү деп көрүп турар, ленинчи ёзу-биле чурттап турарлар. Ленинниң ажылдарындан, оон мерген сүмелериндеи болгаш айтыышкынарындан олар боттарының социал болгаш национал хосталгазы дээш, тайбын, демократия, социализм болгаш коммунизм дээш демиселинге күштү болгаш билиглерни ап турарлар.

1968 чылда эртемниг коммунизмниң улуг үндезилекчизи Карл Маркстың төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл ою, а 1970 чылда — оон өөрединиң болгаш херээниң гениалдыг уламчылакчызы — Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгениниден бээр 100 чыл ою болур. Ол хүннерни бүгү чурттарның ажылчы чоннары байырлалдыг демдеглеп эрттирерлер. Марксизм-ленинизмниң өөредиш шыныг, ол өөредиг төөгүлүг хөгжүлденің чорудулгазын шын илередип турар, бүгү кижи төрелгетеннге тайбың болгаш демократииже, социализмче болгаш коммунизмче орукту айтып турарын чүс ажыг чылдарның төөгүзү бадыткан турар.

«Октябрьның идеялары, коммунизмниң идеялары — бистиң үениң кол идеялары амгы үениң төөгүзүнүң улуг чогаадыкчы күжү.

Маркстың, Энгельстиң, Ленинниң өөрединиге, коммунизмниң херээнге келир чылдар чаа-чаа тиилелгелерни эккээр».

Проф. Г. ОБИЧКИН.

1967 ч. Август 4.
ШЫН
3-КУ АРЫН

РОССИЯНЫҢ АВТОНОМНУГ РЕСПУБЛИКАЛАРЫНДА

Эр улустуң 5 миллион костюму

ГРОЗНЫЙ. Чечен-Ингушетияның хойжулары күрүнеге барык үш муң тонна дүктү саткан. Оон барык шуптузу нарын дүк болган. Ол хөй азы эвээш бе? Республикада алдынган дүк-биле эр кижилер кедер беш миллион чараш коетюмнарны даарап ап болур.

Наурск болгаш Шелковск районнарда дүк кыргылдазы эки болган. Ынчалза-даа хамыктың мурнунда хой ажылының «Шелковский» совхозунуң малчыннары алдаржаан. Ук совхоз бо чылын чазактың дээди шаннаты — Ленин ордени-биле шаннаткан. Ол ажыл-агыйының ажыл-ишчилери республикада эң эки көргүзүглерни чедип алган — хой бүргүзүнден 6,2 килограмм дүктү кыргаан. А алдаржаан хойжулар Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары Умурзак Аметов биле Наурды Эсмухамбетов оон артык көргүзүглерни чедип алган. Оларның одарында хой бүргүзүнден чеди килограмм ажыг дүктү алган.

Тыва уран сиилбилге мастерлери

КЫЗЫЛ. Омскиден өөрүнчүг медээ ыраккы даглыг Тываның Кызыл-Даг деп черинге чеде берген. Октябрьның бежен чылынга туракаал кылдыр ында ажыткан «Социалистиг Сибирь» деп делгелгеге түс черинің он дөрт мастерлериниң ажылдары бедик үнелээшкинни алган. Ындыг бедик үнелээшкин харындаа улуг хоорай бүргүзүнүң үлүүнге онаашпас-ла болгай. Тывага Кызыл-Даг чонар даштан чазап сиилбиирлериниң төрээн чери деп адап турары чөптүг. Чонар даштан мал, ан, күшту чазап сиилбип чогаадырының уран түүлү салгалдан салгал дамчып келген.

Көдээниң чонар даштан болгаш ыяштан чазап сиилбип чогаадыр барык үжен хире малчыннарны, тудугжу болгаш механизатор салгакчыларны ССРЭ-ниң Чурукчулар Эвилелиниң алды кежигүннери баштап турар. Ол мастерлериниң иштинде хоочуннар Хертек Тойбу-Хаа, Монгуш Черзи, Норбу Салчак, Хертек Ензак оларның ажылдары Ленинград Эрмитажының, Москвада ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедишкиннериниң делгелгезиниң, Сибирь делгелгелериниң көрүкчүлериниң магадаашкының үргүлчү болдуруп турар.

Тываның көдээ черлериниң чамдык өг-бүлелеринде чонар даштан болгаш ыяштан сиилбилге кылыры чаңчыл болу берген. Тойбу-Хааның оглу чээрби харлыг Дондук делгелгелерге база чедишкиннің көргүзүп турар. Үш алышкылар Хертектер, дөрт Салчактар. Түс черниң алдаржаан сиилбикчилери аныяк сиилбикчилериң бөлгүмнерин баштап турар.

Улусчу уран түүлдүң кайгамчык мастерлери Совет эрге-чагырганың юбилейинге чаа ажылдарын белеткеп турар.

Чувашияның ак-көк экраннары

ЧЕБОКСАРЫ. Чебоксарының телевидение төвүнүң чаа аппарат-студия корпузу — Чувашияның ажылчы чоннарының юбилейлиг чылда эки белээ. Оортан түс черниң дамчыдылгазы ам безин эгелээн. Делгем корпустуң иштинде улуг студия, элээн каш сцена шолчүгештери, хөй санныг техниктиг өрээлдер, редакция кабинеттери, хандырылга өрээлдери бар.

Чувашияның амгы амыдыралының чаңчыккан түүлү ак-көк телевизия экраны болу берген. Республиканың хоорайларында болгаш көдээ суурларында беш — он муң телевизорлар бар, азы ортумаа-биле алырга чээрби дөрт кижиге-ле бир телевизор онаажып турар. Төп болгаш чер-черниң телевидениезиниң программаларын Чувашияның түс-түс муң чурттакчылары доктаамал көрүп турар.

С. Г. Чавайнның чогаалдары

ЙОШКАР-ОЛА. Марий литератураның үндезилекчизи С. Г. Чавайнның чогаалдарының чымындызының баштайгы ийи томун республиканың ном үндүрер чери парлап үндүрген. Ол томнарда «Октябрь» «Чечектериң байырлалы», «Кыстар» деп поэмалар, Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында бижээн проза болгаш публицистика кирген.

Сергей Чавайн 1905 чылдың революциязының баштайгы үеэзинде-ле литературага бодунуң улузунуң угаан бодалының, күзел-соруунуң илередикчизи болуп келген. Бодунуң улузунга ол хөй үвени кылган.

С. Г. Чавайнның «Элнет» деп төөгүлүг романының ийиги номунуң хол-биле бижимели чечен чогаал литератураның күрүне ном үндүрер черинің архивинден чоокта чаа тывылган. Ук ном хамааты дайынның үеэзиниң ийи чылында чаа ажылын сайзырадыр аргаларның дугайында» лекцияларны колхоз даргазы эш Күдурукпай, «Совет хоойлу—хамаатыларның камгалалында» деп лекцияны көдээ Совет даргазы эш Ойдуп кылган.

Бо чартык чылда янзы-бүрү темаларга 64 лекцияны номчаан. Оон иштинде темалыг 6 кежээни, эртем-экономиктиг 2 конференцияны, 2 диспутту, айтырыг, харыы кежээни эрттирген. Идеология ажылын чорудуп турар организациялар-биле бижыг харылзааны тудуп, амыдыралчы болгаш чоннуң идепкейин хаара тудуп турар кежээлер, диспуттар организастаарынче сагыш салдынган. Ол ышкаш агитквартиралар дамчыштыр улуг ажылды чорудуп турар бис.

«Кижиниң культуразы чүден хамааржырыл?», «Чараш деп түл?», «Уруглар, силерге» деп диспуттар, кежээлер кижизидилгелиг солун эрткен. Ындыг чугаалажышкыннарга амыдырал бар четпестерни — ханиктер, электромонтёрлар, суггарыкчылар-дыр. Колхозтуң чээрби алды тускай эртемниглери дээди эртемниг.

Октябрь революциязының мурнунда Веселое суурдан бижик билир кижини тывары берге турган. А ам суурнуң беш чурттакчызының бирээзи-ле ортумак азы дээди эртемниг болуп турар.

Эрги суур база чаартынган. Саман-биле туткан бажың ам ховартаан. Колхозчулар чаагайжы туткан, чырык бажыңнарда чурттап турар. Школаның, клубтуң ийи каът бажыңнарын туткан, тараажыларның амыдырал хандырылгазының талазы-биле мастерскаялар тургустунган.

(СЭТА).

Осетин көдээниң чаа түүлдери

ОРДЖОНИКИДЗЕ. Веселое суурда «Кызыл Осетия» көдээ ажыл-агый артелиниң хову турлаанда кижилер хөй. Дүштеки чем үеэзинде кезилдениң маадырлары СЭКП ТК-ның Совет эрге-чагырганың 50 чылынга Тезистериниң дугайында беседаны дыннаар болгаш боттарының юбилейлиг хуузэлгелериниң күүселдезиниң дугайын чугаалажыры-биле чыглып келген.

— Суггаттыг черинің гектар бүрүзү 35—40 центнер эки шынарлыг кызыл-тасты берип турар — деп, колхозтуң инженери А. Губжоков чоргаарал-биле демдеглээн. Бо чылын тараа хөй болур. Бистиң суггаттыг черивис үш муң гектар болгай.

Ындыг элбек дүжүттүң салым-чолун көдээ механизаторлар шиитпирлээн. А олар түс-түс. Ол кымнарыл дээрге, трактористер, комбайнерлер, чолаачылар, механизаторлар шиитпирлээн. А олар түс-түс. Ол кымнарыл дээрге, трактористер, комбайнерлер, чолаачылар, мелиораторлар, суг кырын эштип эрткен. Беш деп демдектер каастаан түннелдерлиг өөренип турар, шерег училищеэниң ол курсантызы 100 метрни батерфляйлап эштиринге 58,5 секундада эрткеш, база «кончуг эки» деп үнелелди алган. Ол түннел чурттуң чаа рекорду болгаш Европаның рекордун катаптааны болган.

Узун (182 см дурттуг) Гордеевке шенелделер үеэзинде деңзилиг 4 килограмм чиигедир арар ужур таварышкан. Суг хөделиишкининың дүрүмүнүң негеп кээри ындыг болган. Эштикчилер ону шыңгыы барымдаалаар ужурлуг. Боттарынга тааржыр «үлегер» тып алыр дээш, тренер Л. Н. Сухарев болгаш оон ол өөреникчилап он-он өөредилге номнарын дөгере номчаан, делегейниң тергиин дээн «дельфиннериниң» эштиринин аргаларын көргүскен түс-түс диаграммаларны, схемаларны көрген.

— Училищеге өөренирин шенелделер кылыры-биле капсырлаштырары мырыңай бергедеп кээрге, үе-шак чедишпейн, могапшылаанын чер алзыр хире эвес апаарга безин аар балыгланган соонда катап делегейниң база бир рекордчузу болу берген, кайгамчыктыг эштикчи Леонид Мешков сагыжымга кирер чорду—деп, эштиринге шүглүп үнгеш, ол рекордчу чугаалады.

Ам күрүнеиң Москва университетинин доцентизи, спорттуң алдарлыг мастери Л. К. Мешков Спартакиаданың ол чаа чемпионуна байыр чедирип, оон холун баштай тутту.

А. ПЕРЕПЕЛИЦА,
СЭТА-ның корр.

Рекорд „алдыны“

МОСКВА. (СЭТА). Ленинградтың күш-культура институдунуң 20 харлыг студентизи Татьяна Савельева 200 метрге оргалап эштиринге ССРЭ-ниң улустарының юбилейлиг IV Спартакиадазының чемпиону, Совет Эвилелиниң 2 минута 31,4 секунда түннелдиг чаа рекордун тургускан түннелдиг болган. Оон мурнунда москвачы Наталья Михайлованың челиишкининден ол 0,3 секунда ажыг.

ССРЭ-НИҢ УЛУСТАРЫНЫҢ СПАРТАКИАДАЗЫ

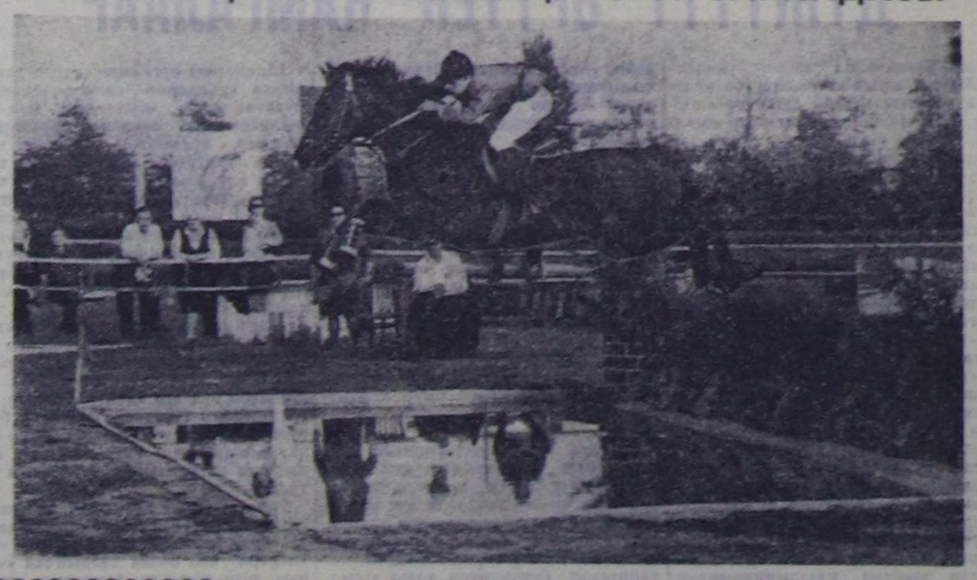

МОСКВА. ССРЭ-ниң Улустарының IV спартакиадазы. Аът спортунуң талазы-биле маргылдаалар.

ЧУРУКТА: Виктор Дуркот (Украина) — моондактарны ажып эртер талазы-биле база бир шилиндек спортчу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Чемпион болуру берге

МОСКВА. ССРЭ-ниң улустарының Спартакиадазында СЭТА-ның бригадазының дамчыдып турары мындыг:

Тиилелге! Чурук тырттырар аппараттарның чырыткызы чайнаш кыныып, байыр чедирген чугаасоот дыңаалыр, чечектер, медальдар бо-ла көстүп келир... Спорттуң чедишкининиң оон бир янзы талазы база бар. Оон дээди хүндүткелинге чедер орукту эртери берге. Эң чиик деңзилиглериниң аайы-биле Спартакиада чемпиону 56-ла килограмм деңзилиг штангачы Алексей Вахонин бир шенелдеге-ле ниитизи-биле он тонна хире шой көдүрүп турар. Эң шыырак узак маңнылгарның хүнүнүң-не «селгүүстеп» эртери — 20 километр. Эштикчилер бир хүн дургузунда безин 5—7 километрни дүргени кончуг эштип эртер.

Спорттан чол тып алыры нарын: чамдыкта чыл-чылы-биле шенеттиниип, хыын тып ап келир. А чемпионнарның кылыр ажылжы чаңгыс-ла спорт эвес болгай. Олар өөренип, ажылдап турар. Аспирантылар болгаш эртемнер кандидаттары база бар.

Чемпион болуру шында-ла берге. Бөгүн Спартакиадага тиилеп турарлар — оон чижээ ол.

Бодунуң сес чыл дургузунда спорт кылып келген намдарында эң баштай шаннаткан төгерик, чиик — алдын медалын адышка оваарымчалыг деңзилей тудуп көөрде, 19 харлыг ленинградчы Александр Гордеев Спартакиадага белеткенген үеэзинің дургузунда Соңгу Двина хемниң баштарындан оон аксынга чедир ыраа-биле деп хемчээлдиг—1300 километр болур суг кырын эштип эрткен. Беш деп демдектер каастаан түннелдерлиг өөренип турар, шерег училищеэниң ол курсантызы 100 метрни батерфляйлап эштиринге 58,5 секундада эрткеш, база «кончуг эки» деп үнелелди алган. Ол түннел чурттуң чаа рекорду болгаш Европаның рекордун катаптааны болган.

Узун (182 см дурттуг) Гордеевке шенелделер үеэзинде деңзилиг 4 килограмм чиигедир арар ужур таварышкан. Суг хөделиишкининың дүрүмүнүң негеп кээри ындыг болган. Эштикчилер ону шыңгыы барымдаалаар ужурлуг. Боттарынга тааржыр «үлегер» тып алыр дээш, тренер Л. Н. Сухарев болгаш оон ол өөреникчилап он-он өөредилге номнарын дөгере номчаан, делегейниң тергиин дээн «дельфиннериниң» эштиринин аргаларын көргүскен түс-түс диаграммаларны, схемаларны көрген.

— Училищеге өөренирин шенелделер кылыры-биле капсырлаштырары мырыңай бергедеп кээрге, үе-шак чедишпейн, могапшылаанын чер алзыр хире эвес апаарга безин аар балыгланган соонда катап делегейниң база бир рекордчузу болу берген, кайгамчыктыг эштикчи Леонид Мешков сагыжымга кирер чорду—деп, эштиринге шүглүп үнгеш, ол рекордчу чугаалады.

Ам күрүнеиң Москва университетинин доцентизи, спорттуң алдарлыг мастери Л. К. Мешков Спартакиаданың ол чаа чемпионуна байыр чедирип, оон холун баштай тутту.

А. ПЕРЕПЕЛИЦА,
СЭТА-ның корр.

Далай эзреминден келген „алдын“

АЛУШТА. (Крым). Мону СЭТА-ның корреспондентизи М. Туровский дамчыткан:

Спартакиада «алдынын» Кара далайның эзреминдеги база тып турар. Хүндүүт аттар чедип алырының оруунга сугжу-спорттулар аквалангычыларны уг-шигден өскээр алгаш баар күштүг агымнар-биле, далай күчүзү-биле демисежир ужурга хөй удаа таварышкан.

Хөй хүннер дургузунда ынчалдыр демисежип келгениниң түннелинде 4738—рекордтуг үнелелдиг саннарын алган Юрий Зотов биле Таллиннин башкы институдунуң студентизи Тийо Каарет (4405 сан алган) чемпионнар болган.

Баштайгыда шүүлген бөлүкке киргеннериниң бирээзи «Амфибиякижи» деп кинога ойнаанының аайы-биле бүгүденин таныжы Анатолий Иванов база турган (суг иштинге ойнаан артист кылдыр ону тырттырганын утпаан боор силер). Ынчалзажок суг иштинге маргылдаалар кылыры кинога ойнаарындан оранчок берге болган.

Оолдардан шаңнал алганнар—тиилекчиден 7-ле үнелелдиг саны дудак болган, чурттуң хөй удаа чемпиону Юрий Наумчев биле Борис Татаринский олар болган. Хереэженнериниң алган мөңгүн медалы база Таллинче чоруптар: инженер-конструктор Айна Кильтер ийиги черни алган.

Эстониянның дем-биле лиг коллективи командалар маргылдаазында дээре түннелдиг болган. Оларның соонда—москвачылар, а эрткен ийи чыл дургузунда бирги черни ап келген Украинаның командазы дөгүп-ле ушкү черни алган. Суг спортунга ынактарның ынанганын ленинградчылар база бүзүреттээн, оларның командазының сески черни алганы кошкак түүнел болган.

Чемпионнарның бирээзи

КИЕВ. (СЭТА. Ужар түүл моделизмин кол конструктор О. К. Антонов бир катап спорттуң инженержи хевири дээн. Самолёттарның модель-хоолгаларынга ол онза хамааржылгалыг.

Труханов ортулуу улуг аэродром дег апарган. Каас-коя «Антоновтар», «Илюшиннер», «Яковлевтер» ужуп үнгүлеп, хонуп, «десант» дүжүр октап турда — мырыңай ёзулуг самолёттар-ла болган.

Ындыг модель кылып алыры нарын. «Мону үш чыл дургузунда ийи катап шөлээлеп турган кылып алган-дыр мен» — деп, «АН-2» самолёттуң хоолгазын кончуг эки кылган. Киев инженери Аркадий Чаевский чугаалаан. Билиг-дуржулгалыглар безин оон чогаадының көргеш, бажын чайып магадаан. Ужудуушкун шенелделеринге ол киевчи бодунуң адаанчыларындан арай хожудап калган. Ынчалза-даа оон моделин кылып алганы кайгамчык уран боорга, ону чемпионнарның бирээзи болдурган.

Мөңгүн медальды Лев Барсуков (РСФСР) алган, ушкү шаннал Юрий Сиротинин (Москва) болган.

Резин моторлуг модельдерниң талазы-биле чемпионнарның аттары база илерээн. Казахстанның спорт мастери Валерий Воронцов Спартакиаданың чемпиону болган. Ийиги болган ушкү черлерни чемпиондан чаңгыс-ла үнелелдиг саны дудак болган Евгений Мелентьев (Ленинград) болгаш Армениядан келген Эдуард Карамян алган.

Спартакиада маргылдаазынга эң баштай киришкен оолдардан Александр Гаркуша (Украина) тиилээн.

А. Алиев—чемпион

МОСКВА. (СЭТА). Хостуг хүрешке делегейниң дөрт дапкыр чемпиону, Махачкаладан келген Али Алиев Спартакиада чемпиону болган. Эң чиик деңзилиглерге маргылдашкан, Алиев киевчи Виктор Чумаков-биле шүүлде маргылдаазынга тиилеп үнген. Али — 1959 чылдың Спартакиадазының база чемпиону турган.

Сураглыг атлет ам Москваның ийиги медицина институдунуң аспирантызы. Делегейниң бирги чер дээш Делите бо чылдың ноябрьда болур маргылдаага ол киржир.

Эге организацияның ажылы

Юбилейлиг чылда чоннуң күш-ажылчы инициативазын улам детки́ир, оларның билиин, идей-политиктиг деңелин бедиринче утланган янзы-бүрү темаларга, ол ышкаш улуг Төрээн чуртувустуң төөгүзү-биле холбашкан лекциялар, кежээлер эң-не үнелиг болгаш чугула.

Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозта «Билиг» ниитилелиниң эге организациязы ында партия организациязының удуртулгазы-биле чон ортузунга лекция пропагандазын организастаар талазы-биле бо чылдың бирги чартымында алээн ажылдарны кылган. Ниитилелдиң 20 кежигүнериниң ангыда 30 ажыг тускай эртемниглер ында хаара тутунган. Республиканың «Билиг» ниитилелиниң чорудун турар лекцияларынга даянмышаан, чамдык лекторлар районнуң, колхозтуң экономиказы болгаш амыдыралы-биле холбашкан лекцияларны боттары ажылдап кылгаш, чонга номчуп турарлар. «Колхозтуң экономиказы», «Бистиң районга хой ажылын сайзырадыр аргаларның дугайында» лекцияларны колхоз даргазы эш Күдурукпай, «Совет хоойлу—хамаатыларның камгалалында» деп лекцияны көдээ Совет даргазы эш Ойдуп кылган.

Бо чартык чылда янзы-бүрү темаларга 64 лекцияны номчаан. Оон иштинде темалыг 6 кежээни, эртем-экономиктиг 2 конференцияны, 2 диспутту, айтырыг, харыы кежээни эрттирген. Идеология ажылын чорудуп турар организациялар-биле бижыг харылзааны тудуп, амыдыралчы болгаш чоннуң идепкейин хаара тудуп турар кежээлер, диспуттар организастаарынче сагыш салдынган. Ол ышкаш агитквартиралар дамчыштыр улуг ажылды чорудуп турар бис.

«Кижиниң культуразы чүден хамааржырыл?», «Чараш деп түл?», «Уруглар, силерге» деп диспуттар, кежээлер кижизидилгелиг солун эрткен. Ындыг чугаалажышкыннарга амыдырал бар четпестерни — арагалаар болгаш амыдыралга төлеп чок кижилерни шыңгыы шүүмүүлеп, оларның аттарын адап турган.

«Уруглар, силерге» деп темалыг кежээни «Билиг» ниитилелиниң кежигүннериниң киржилгези-биле Шуй ортумак школазында башкыларның комсомол организациязы колхозчу болгаш 7—10 классчы кыстарга организастаан. Ук кежээге ангы-аңгы темаларга илеткелдер, беседалар болган. «Уругларның гигиеназы», Кыстың чоргааралы», «Хепти канчаар кедер», «Баш дүгүн ажаары» деп беседалар кыстарга ажыктыг, солун болган. Чамдык аныяк кижилер культура одаглаарынга безин идик-хеви хирлиг, ажылчын азы күш-культура хептиг чедип кээп, кыстарны танцыже чалгатылаар таварылгалар кайда-даа бар. Ындыг кижилер бисте ам танцыга келбес апарганнар.

Шуй суурнуң чаагайжыдылгазынга турасказаткан «Ногаан үнүштер—бистиң өөнүктеривис» деп кежээге арга-ыяшты камгалаарын, үнүштер болгаш кадыкшылга дугайында чугаалашкан. Төрээн суурун чаагайжыдар, ногаанчыдар дээш чоннуң чүткүлү улам хайыккан. Ук кежээниң соонда хөй-хөй өг-бүлелер ыяштары немей олурткан, чечектерни тарып өстүрүп турар. Чечек өстүрбээн бажың барык чок. Бажың чаының огородунда ногаалар өзүп үнүп келген.

Төөгүлүг 50 чылга турасказаткан — Совет күрүнеиниң тургустунганының, оон хөгжүлдезинин аңгы-аңгы үеэдаларының, коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң дугайында, бистиң Коммунистиг партиявыстың, оон генийи В. И. Ленининиң ажыл-чорудулгазының дугайында лекциялар, хоочун кижилер-биле ужуражылгалар организастаттының турар. Улуг Октябрьның 50 чылынга СЭКП ТК-ның Тезистерин калбаа-биле пропагандалаарын «Билиг» ниитилелиниң кежигүннери, агитаторлар чорудуп турар. Тезистерни таныштырарын колхозтуң девискээринге 12 кезек черге 684 кижите чоруткан, аңаа 30 ажыг колхозчу бот хүлээлгелерни ап, саналдарын бергеннер. Кол-кол участоктардан аңгыда агитквартираларда лекциялар база эртип турар.

«Билиг» ниитилелиниң эге организациязының чорудун турар ажылын түүнеп чугаалаарга мындыг-дыр. Бистиң колхозтуң ажыл-ишчилериниң бирги чартык чылда күш-ажылчы чедишкиннери өөрүнчүг. Колхоз чартык чылда эзт, сүт, дүк садар планын ажыр күүседип, районда мурнакчы ажыл-агыйларның бирээзинге саналтаан. Ам сорулга чүл дээрге, Октябрьның чартык түс чыл байырлалын чедишкинниг үткуурунче көдээниң ажыл-ишчилерин мобилизастаар дээш бистиң лекторларывыстың улам соруктуг ажылдаары болур.

С. ЧЕДЕР-ООЛ,
«Билиг» ниитилелиниң эге организация секретары.

Эки белеткелдиң түннели

Туризм болга өөреникчилерни боттарының Төрээн чуртунуң үнүш-байлаан, агаар-бойдузун шинчилеп, оон ажыктыг калыыларын тып өөредиринге улуг ужурдузалыг.

Хорум-Даг сес чыл школазының башкылар коллективи өөредилге кылының эгелеп ол чугула ажылдың годаргай планын тургузуп, школаның бүгү өөреникчилерин 11 аңгы туристи отрядтарга ускеш, отряд бүрүзүнге аңгы-аңгы даалгаларны берген. Хорум-Даг школазында отрядтарның туризм талазыбыле ажылын география башкызы, өөредилге эргелекчизи Дарба Наадымович Ховалыг удуртып турар.

Школаның бүгү өөреникчилери, башкылары, ада-иелери 1000 ажыг янзы-бүрү эдилелдериниң, калар байлактың, чүүл-бүрү үнүштериниң хей янзы хевирлериниң блокнодун, «Күш-ажылчы болгаш дайынчы алдарның болуу», «Бистиң мурнакчыларывыс», «Бодувустуң холувусбилеп» деп стендилер-биле доолуп алган эки шынарлыг чурт-шинчилел музейин тургусканнар.

Туротряд бүрүзү боттарының алган даалгазынга дүүштүр янзы-бүрү утка-шынарлыг альбомнарны коастап дерээш, музейде салганнар. Музейниң кол черинде школаның туристериниң 1966—67 өөредилге чылында районның туристериниң слёдунга бирги черни чаалап алгаш, шаннаткан кубогун, 1965—66 өөредилге чылында районга үшкү черни алгаш шаннаткан кызыл ымпелдерин, турпоходтарның план-карта, фото-стендизин тургускан.

Ол стендиде школаның төөгүзүнде эң-не онза болуп көстүр чүүл — школаның туротрядының 1967 чылда Республиканың XIV туристеринге слёдунга үшкү черни чаалап алганын көргүскен болуп турар.

Хорум-Даның бо чылын районга бирги черни алгаш, республика слёдунга кирешкеш, үшкү черни алгаш, республиканың аныяк туристериниң станциязының болгаш Улус чыдыышкын министерстводунуң улуг үнелелин алганы өөрүүчүг болган. Хорум-Даның аныяк туристери бир дугаар-ла республика слёдунга кирешкеш, Чөөн-Хемчиктиң аныяк туристериниң адын бедик тутканнар.

Хорум-Даг сес чыл школазының аныяк туристериниң республиканың аныяк туристериниң станциязы оларның эки ажылы дээш Москва — Ленинград хоорайларже экскурсиялар бир халас путёвканы тыныскан. Аныяк туристер ынаар Сергей Куулары үдээрлер.

Аныяк туристиң белеткелин, оларга быжыг билиин бээр эңне солун, берге ажылга оон удуртукчузу Ховалыг Дарбаның ажылын школаның башкылар коллективи улуу-биле үнелеп турар.

Т. САРЫГЛАР.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

Көрүкчүлерниң сүмези

„ХҮРЕШ“ СТАДИОННУ ЧУРУМЧУДАР

Малчыннарның Наадым байыры диннирер эрти. Бозалларым хайындырды. Ол болза «Хүреш» стадионнуң дугайында хенаиг саналым-дыр. Чоннуң бир көрүштүг оюну хүреш болгай. Ону сонуургааннар ук стадионнуң төгерик олуттарын долдур олургулапкан. Ол байырлалдың бир онзагай түүлү болза мурнакчы малчыннарны Тываның хамык районнарынан чалап эккелгени болур. Шынын чугаалаарга, олар чылдың ужубажында Кызылга ховар көстүп кээр аалчылар-дыр.

Бо байырлалга чалаттырган малчыннар бичии ургуларын, бир чамдыы назылаан кырганнарын эдертип келгилээн, олар ынчаар эргелиг-даа. Хомуданчыг түве болза ырак районнардан келген малчыннарның тускай олурар черлерин толаргайлап айыгпаныңдан оларга кончуг берге байдаа таварышкылаан. Думчуун хараан улчумал, сонуургактар эки-эки олуттарны баш бүрүнгаар аалей каапкалнар. Оон уламынан аът чарыжы көрүп чораан малчыннарның кол нургулайы бут кырынга турар ужурга таварышкылаан. Бир чамдыктары чаш ажы-төлүн чеже холга тутар боор, стадионну каапкаш, карак ажыг чорупканнар.

Анаада-ла суббота, улуг-хүннерде эндерик тургулаар дружинниктер Наадым бооп турар хүнде читкилей бергилээн. Каш борбак дежурный шагдаалар ниитинин чурумун чедир тудуп шыдаваан. Ол чүл дээр болза хүреш эгелей бээрге, бир чамдык көрүкчүлер олуттарын каапкаш, стадион шөлүнче кара-шаар кылдыр сөкүп кирип каан. Бир чамдык кижилер артында олурган кижилерниң караан дүй тургулапкан. Арай хөөремик кижилер өрү-куду шаарнаалыр базып эгелээн. База бир чаржынчыг чорук: кайы райондан келген мөге чогум кымнын-биле тутчуп турарын таныыры, оода оларның адын-сывын безин дыннап билири дон берге бооп турду. Спортчу байырлалдың бир солун чери—тиилээннерни көөру база оларга шаннал тыпсып турар төнчүзү болур. Бо Наадым үеэзинде шүүлген, ужуурлешкен ийи мөге тутчу бээр дүштэ, энмежок кижилер хүрежир шөлче думчуулаар дээн балыктар дег, дежурныйларны хөме таварааш, сөкүп кирип каан. Адактың сөөлүнде стадионнуң кижилер олурар олуттарыээн куруг калгылаан, ында чугле күруг шилдер болгаш солун үзүндүлери бок бооп артып калгылаан. Каш борбак хөгжүмчүлер шан, кеңгирге хап, үрер хөгжүм ойнап олурары эки-ле түве ыйнаан. Ох, кижиниң сагыжы ышкаш түве болза хакас, алтай, бурят, тыва аялгалардан ырлаып турган болза, ырак черден чалаттырып келген аалчыларга дыка-ла таалаңчыг хире чорду ийин.

Мээн күзелим мындыг: моон соңгаар Наадым болу бээрге, хамыктың мурнунда районнардан чалаттырып келген, кызымак ажыл-ижи-биле Тываны алдаржыдып турар кижилерге база оларның эдертип келген чаштарынга болгаш кырганнарынга тускай олуттарны баш бүрүнгаар тодарадыры чугула. Черле ынчаш «Хүреш» стадионунга кылаштаарга, довураадоозуп майыктааш иштин дораан дөлуп келир түве-дир, ол шөлге сиген гарып, бичии кульгуржудуп ап болбас түве арги бе? Стадионга оюн бооп турда, көрүкчүлерниң чурумун шыңгыы тулар, өрү-куду кожаннадыр халыжар кижилерни чурум үрээн деп саналт, чогуур хемчегни көргүссе чүүлдүг боор.

М. КЕНИН-ЛОПСАН.

ЦИРК-ШАПИТО

(«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 5 ЧЫЛЫ» СТАДИОНГА)

Күрцирктин сөөлгү көргүзүглери чоруп турар.

РСФСР-ниң алдарлыг артизи, Тыва АССР-ниң улустуң артизи
В. ОСКАЛ-ООЛДУҢ

болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи
К. ХЕНЗИГ-ООЛДУҢ

киржилгези болгаш удуртулгазы-биле тыва артистер,
А. АЛЕКСАНДРОВТУҢ

удуртулгазы-биле чадаг-тергечилер көргүзүү болгаш өске-даа солун программаларны силерге бараалгадып турар.

Бүгү кежээлериң дургузунда манежке каттырынчыг клоун-пародистер КОВАЛЕНКО, МОЧАЛОВ болгаш НОСОВ олар ойнаар.

Эгелээри 19 шак 30 минута.

Дыштаныр хүннерде үш көргүзүг болур. 12 шак, 15 шак болгаш 19 шак 30 минута турда эгелээр.

Касса «Найырал» кинотеатрның болгаш цирктиң өргээзинин чанында, эртен 9 шактан кежээ 20 шакка чедир ажылдап турар.

БИЛЕТТЕРНИ БАШ УДУР САДЫП ТУРАР.

КОЛЛЕКТИВТИГ ЧАГЫГЛАРНЫ БАЗА ХҮЛЗЭП АП ТУРАР.

ДИРЕКЦИЯ.

КИНО

АВГУСТ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Ак-көк лагунаның капитаны» 10, «Бейзоколонканың кадыны» 12, 2, «Дириг кара» 4, 6, 7.15, 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эдельвейстер чечектелип турар черде» 3, «Эрикче шөлээ» 5, «Кер-оглы» (делгем экраныыт) 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Дурум чок Оюн» 9.40, 11.30, 1.30, «Гераклдың маадырлыг чоруу» 3.30, 9.30, «Карамболь» 5.30, 7.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Барабаның хаң» 1, «Хаван ажаакчызы болгаш кадарчы» 3, 7, 9 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Такарацукиден келген уруглар» 7, 9 шактарда.

редакцияның адреси:

Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, 25-38, хамыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, көдээ ажыл-агый киллизинин 21-47, улетөөр киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузут болгаш амыдырал киллистеринин 21-27, иштики информация киллизинин 20—60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин — Кравченко кудумчузу, 1).

Солун неделяда алды катап үнер

ТС—02268.